

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

EVA BERTOK

Mentorica: Red. prof. dr. Mirjana Ule

POSILSTVA IN NJIHOVA (NE)PRIJAVA

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

Staršema.

*Zahvaljujem se mentorici prof. dr. Mirjani Ule
za njeno strokovno vodenje,
staršema, ki sta pokazala potrpljenje,
Klemnu za vso tehnično pomoč pri izdelavi dela,
kriminalistom Skupine za krvne in spolne delikte
(prav škoda, da vas večina ljudi spozna samo ob
spletu nesrečnih okoliščin)
ter prof. dr. Petru Umku in prof. dr. Milanu Pagonu,
za njuno dosedanje delo na področju.*

Posilstva in njihova (ne)prijava

Diplomska naloga obravnava posilstva ter opredeljuje razloge žrtev posilstva, da tega zločina ne prijavijo. V ta namen delo vključuje predstavitev viktimologije, poleg tega pa so podane predstavitve člankov, ki se ukvarjajo z miti in stereotipi o posilstvu, ki vplivajo na dojetje žrtve. Ker so v Sloveniji bili že izvedeni intervjuji z žrtvami posilstev o njihovih razlogih za prijavo in zadovoljstvom z delom policije, metodološki del naloge temelji na intervjujih s kriminalisti, ki obravnavajo prijavljene primere posilstev. Postavljene hipoteze so sledeče: kriminalisti nasprotujejo prisotnosti strokovnjaka iz drugega področja pri razgovorih z žrtvijo, niso pripravljani opravljati razgovore pri žrtvi doma, se ne zavedajo vpliva prostora, v katerem opravljajo razgovore, na občutke žrtve, kriminalisti dojemajo nekatere žrtve drugače kot ostale, se ne zavedajo sekundarne viktimizacije, ki jo povzročajo s svojim obnašanjem v postopku ter menijo, da spol kriminalista ne vpliva na prijavo posilstva.

Ključne besede: posilstvo, prijava posilstva, miti o posilstvu, policija

Rape and (un)reporting of rape

This undergraduate thesis deals with rape and defines the reasons of rape victim's unreporting of crime. For this purpose, a short presentation of victimology and articles concerning rape myths and stereotypes is introduced. The methodological part of the thesis is based on interviews with criminalists, who conduct rape reporting process, since other authors from Slovenia have already done interviews with victims concerning their reasons for reporting and their satisfaction with the police. The hypothesis are, that criminalists do not accept another specialist's presence in the reporting process, that they are not willing to make the report at the victim's house, that they do not conscious of the importance of arrangement of the reporting room for the victim, that they perceive some victims differently than the others, that they do not perceive the secondary victimisation in their work and finally, that they think, that the sex of the criminalist is not important for the victim's rape report.

Key words: rape, rape reporting, rape myth, police

KAZALO

1. Uvod	5
2. Kulturna konstrukcija posilstva	7
2.1 Androcentrizem – odgovor na žensko spolnost?.....	7
2.2 Posilstva skozi zgodovino	8
2.3 Spolno nasilje skozi oči feministk.....	10
3. Sekundarna viktimizacija	12
3.1 Stopnja neprijavljanja posilstev v Sloveniji	16
3.2 Razlogi za neprijavljanje posilstev.....	18
4. Predsodki in miti v razmišljanju ljudi o posilstvih	28
4.1 Mnenje policije o žrtvah spolnih deliktov.....	38
4.2 Mnenje žrtev o delu policistov in ostalih v postopku.....	42
4.3 Mnenje žrtev o delu policije v slovenskih študijah	47
5 Problem in hipoteze	53
5.1 Problem	53
5.2 Hipoteze	53
6.1 Vzorec	55
6.2 Postopek	55
6.3 Odgovori.....	57
7. Razprava	65
8. Sklep	68
9. Literatura	71

1. Uvod

Kot vzporedna študentka Fakultete za varnostne vede (kjer sem trenutno tudi absolventka) se že dalj časa ukvarjam s kriminalističnimi vedami, med katerimi me najbolj zanima prav viktimologija, veda o žrtvah. Zato sem se odločila, da v svojem diplomskem delu raziščem vse zadržke o prijavi posilstva.

S svojo diplomsko nalogo želim osvetliti vprašanje sekundarne viktimizacije žrtve v postopku. Poskušam odgovoriti na vprašanje, ali ima žrtev strah pred postopkom in ali je ta strah vsaj deloma upravičen. Posilstvo je zelo huda izkušnja za žrtev, zato ne čudi njen strah, da bo s postopki pred policijo in sodstvom mogla to izkušnjo podoživeti še večkrat. Kaj naredi predkazenski postopek še bolj travmatičen in kateri so vzvodi, ki še pred prijavo vplivajo na odločitve žensk so vprašanja, ki si jih bom zastavila in poskušala nanje odgovoriti v tej nalogi.

Kot absolventka Fakultete za varnostne vede sem tudi sama deležna istega izobraževalnega procesa kot kriminalisti, ki obravnavajo žrtve posilstev, zato me še bolj zanima, kakšno stopnjo razumevanja stresa žrtve pokažejo in kakšni so predsodki o žrtvah. To je zelo pomembno vprašanje, saj so največkrat prav kriminalisti tiste osebe, ki svetujejo žrtvi, ali naj nadaljuje s postopkom ali ne.

Naloga je teoretsko aplikativna. V prvih poglavjih se poglobim v kulturno konstrukcijo posilstva; androcentrizem oziroma moškosrediščnost, predstavim obravnavanje posilstva skozi zgodovino in feministični zorni kot na izbrani problem. Nato predstavim viktimologijo, vedo o žrtvah, in znotraj nje prav poseben pojem: sekundarno viktimizacijo. Tukaj se začne pregled literature o izbrani temi; najprej o stopnji neprijavljanja posilstev v Sloveniji, nato raziščem razloge za neprijavo, ki jih našteje Zoran Kanduč, ter jih povežem s tujo literaturo. Četrto poglavje namenjam stereotipom, mitom, predsodkom...in pri tem usmerjam pozornost na različne skupine; najprej na navadno populacijo, nato raziščem mnenje policistov o žrtvah spolnih deliktov, čemur sledi zaobrat – mnenje žrtev o delu policistov in ostalih, ki so prisotni v postopku prijave. Poglavje zaključim s slovenskima študijama na zadnjo temo.

V metodološkem delu naloge izpostavim problem in pojasnim hipoteze, vzorec in postopek opravljenih intervjujev. Ker se v nalogi ukvarjam s problemov neprijavljenih posilstev, in ker je bilo opravljenih že veliko intervjujev z žrtvami, se osredotočim na mnenje kriminalistov v postopku, in v ta namen intervjuvam štiri kriminaliste iz ljubljanske Skupine za krvne in spolne delikte. Zbrane odgovore zapišem v zadnje podpoglavje 'Metode' in jih nato v razpravi poskušam navezati na moje hipoteze.

Veliko literature, uporabljene v tem delu, je prevedene iz drugih jezikov, zato sem poskušala ohraniti izvorna poimenovanja (takšna poimenovanja, kot so jih uporabili raziskovalci). Za protipravna ravnanja, s katerimi se na različne načine z uporabo fizične ali psihične sile zadovoljuje spolno slo, so tako uporabljena različna poimenovanja kot: kaznivo dejanje, spolno dejanje, posilstvo, spolno nasilje, spolni napad, spolna zloraba; vsa poimenovanja sem torej ohranila takšna, kot so bila v originalnem delu.

Pri izbiranju kriminalistov za intervjuvanje mi je zelo pomagal dr. Peter Umek, preko katerega sem navezala stik s Skupino za krvne in spolne delikte.

2. Kulturna konstrukcija posilstva

2.1 Androcentrizem – odgovor na žensko spolnost?

Začnimo v pradavnini; nihče ne more natančno določiti trenutka v zgodovini človeka, ko so se poleg očitnih fizioloških razlik med spoloma začele pojavljati tudi razlike, ki niso bile biološko dane, in še danes v veliki meri delujejo kot vir predsodkov o ženskih in moških lastnostih. Susan Brownmiller (1976: 21), znana feministična pisateljica, je o tem napisala: “/z/aradi anatomske slučajnosti – neizbežne zgradbe njunih genitalnih organov – je bil človeški samec naravni ropar in človeška samica je služila kot naravni plen”. Tudi drugi avtorji so omenjali to ‘neprestano grožnjo’, ki jo je predstavljal moški in s katero si je podredil žensko, in nekateri (Košiček 1982: 23) so bili pri tem kar slikoviti:

Moški je na spolni akt gledal kot neke vrste prijetno bojevanje, ženska pa ga je doživljala z občutkom strahu, ‘da si premagan’, z občutjem šibkejšega. Strah pred tem, da bi bil požrt, se je verjetno tedaj močno vtisnil v občutenje, saj so prve nežnosti, ovohavanje in lizanje, prav neprijetno podobne vohanju in mlaskanju pri jedi. Ker je moški iskal žensko – pri višjih, ljudem sorodnih živalih naletimo na enake odnose – je on ovohaval in jo poskušal. Zatorej je bilo spolno dejanje negotova situacija. Bo samec ugriznil ali bo nežen?

To razmerje moči se je ohranilo do prvih civilizacij, na primer starogrške, ko so na spolnost gledali kot na ženski produkt. Grki so prikazali grešnost ženskega telesa z mitom o Pandorini skrinjici (skrinjica naj bi predstavljala Pandorine genitalije; s tem, ko se odpre, se vse slabo – nesreče, žalost – prenese na ta svet), kristjani so uporabili grešnico Evo. Če privzamemo, da obe zgodbi v resnici govorita o ženski spolnosti, vidimo, da se je s spolnostjo v obeh primerih končala zlata doba, posledica tega pa je smrtnost ljudi, trpljenje, nesreče. Zaključek je neizbežen; ženski spol je grešen, nečist, poguben; moške zapelje, zato tudi potreba po nadzorovanju žensk in njihovih teles. Spolna zrelost je nesreča. Povezava ženske kot bitja, spolnosti in greha ustvarja odtlej temeljni obrazec zahodne patriarhalne misli.

Seveda se ta odnos do ženske ni odseval zgolj v umetnosti, temveč je imel tudi posledice v življenju: v ureditvi grškega polisa je bila ženskam, sužnjem in tujcem odvzeta pravica odločanja. V grških spisih redko naletimo na omembo matriarhata kot možne protiuteži

patriarhatu, in vedno so take omembe zgolj opisovanje narobe sveta, ventil za sproščanje družbenih napetosti.

Susan Brownmiller (1976: 171) je zapisala, da se je ta sovražni odnos do spolnosti nadaljeval tudi v krščanski dobi: “/n/i dvoma, da je skeptični odnos do spolnosti, lasten helenski kulturi, pokazal pot krščanskemu sovraštvu do vsega seksualnega. To sicer zveni kot paradoks, ampak med poganskim hedonizmom in krščansko askezo ni tako velike in bistvene razlike, kot bi se zdelo na prvi pogled: eno in drugo je izraz nenaravnega, nesvobodnega, nevrotičnega odnosa do spolnosti.” Uta Ranke Heinemann (1992: 9) je temu pritrdila: “/s/ovraštvo do sle in telesa in seksualni pesimizem sta dediščina antike, ki jo je krščanstvo v pretirani obliki ohranilo vse do danes.” Najhujši odraz tega sovraštva pa so v srednjem veku predstavljali procesi proti čarovnicam, ženskam, ki so najpogosteje opravljale splave ali pa so predstavljale grožnjo le zaradi svoje neobvladane ženske seksualnosti, promiskuitete.

2.2 Posilstva skozi zgodovino

Seveda ne moremo z gotovostjo trditi, kakšne so bile kazni za posilstvo v preteklosti, imamo pa nekaj vpogledov.

Prva znana pisna kodifikacija zakonov je Hamurabijev zakonik. Posilstvo določi kot oškodovanje moža posiljene ženske (Simič 1998: 27). Moškega, ki je posilil zaročeno žensko, so usmrtili, žrtev pa ni bila obravnavana. Očeta, ki je posilil svojo hčer, so izgnali iz mesta, posiljeno poročeno žensko pa so zvezano skupaj s posiljevalcem vrgli v reko. Mož je lahko osvobodil svojo ženo kazni za prešuštvo, kralj pa storilca.

Tudi v starem Rimu je veljalo, da je bila škoda povzročena očetu, možu ali skrbniku (Treggiari 2002: 457). Guido Ruggiero (1989: 34) pa je ugotovil, da se tudi kasneje, z nastopom krščanstva, tehničar še vedno ni nagnila na žensko stran: “/n/obeno mesto v Bibliji ni bilo razdejavano zaradi Božje jeze nad posilstvom (ženske). Pravzaprav so bile biblične obsodbe posilstva zelo redke.”

Po množičnosti posilstev pa so bile v zgodovini človeštva najhujše vojne. “Vojna je realnost brez žensk, kar daje tiho pooblastilo za posilstva” (Brownmiller 1976: 35-36). Že v stari Grčiji so bile ženske zakoniti plen, in: “plen pripada zmagovalcu”. (Brownmiller 1976: 38)

Posilstvo v vojni je bilo že od nekdaj povezano z ideologijo in s tem dejanjem so se nasprotniki zastraševali ter demoralizirali (Bracewell 2000: 565). Preko posilstva njihovih žensk so pokazali na impotenco premagancev (ibid.). Lep dokaz za to najdemo v vietnamski vojni, kjer so imeli Američani zadostno število prostitutk, kar pa jih ni oviralo, da se ne bi brutalno izživljali nad domačinkami in s tem dali moški populaciji dokaz o njihovem neuspehu.

Kdaj pa se je stanje – vsaj v kazenskopravnem vidiku – spremenilo? “Šele v dvajsetem stoletju so zakoni dali ženski kazenskopravno zaščito, ki ni bila odvisna od interesov moža. Inkriminirala so se posilstva in drugi seksualni delikti tako, da se je štito dostojanstvo osebnosti, polna svoboda in telesna integriteta žensk”(Nikolić Ristanović 1989: 26). Tudi glede posilstev v vojni se je stanje začelo izboljševati šele proti koncu prejšnjega stoletja. Celotno prve Ženevske konvencije niso prav nič eksplicitno napisale o posilstvih, kar je seveda zmotilo feministke. Zločin namreč ni zločin, dokler ga ne izrecno omenijo med hudimi kršitvami! Čeprav bi se ga zlahka razumelo kot ‘mučenje in nečloveško ravnanje’ ali pa ‘povzročanje velikega trpljenja ali velikih telesnih poškodb’, samo posilstvo ni bilo zapisano kot zločin. Pojmovanje problema je spremenila šele četrta Ženevska konvencija, ki v 27. členu določa, da: “/ž/enske je treba zaščititi zlasti pred vsakim napadom na njihovo čast, predvsem pred posilstvom, vsiljeno prostitucijo in vsakim nedostojnim ravnanjem” (Tiganj 2002: 46). Omenjena ubeseditvev pa ni prav nič pomirila feministk. Uspeh je bil dosežen šele s protokoloma k Ženevskim konvencijam iz leta 1977. Ta dva protokola sta odraz bolj sodobnega pristopa k zločinom proti ženskam; prvi v 76. členu eksplicitno obravnava zaščito žensk; ne prepoveduje sicer posilstva, ampak samo zagotavlja posebno zaščito. Drugi protokol se sicer tej pasti izogne, identificira pa posilstvo kot zločin proti dostojanstvu in ne zločin proti osebni integriteti – s tem se zmanjša pomen fizičnega napada in (po mnenju feministk) tudi zmanjša resnost zločina po mednarodnemu pravu. Haaško pravo podobno kot Ženevske konvencije izrecno ne omenja niti prepoveduje posilstva; vse je prepuščeno interpretaciji (Tiganj 2002: 48).

2.3 Spolno nasilje skozi oči feministk

V polju feminističnih perspektiv je spolno nasilje ena izmed najbolj pogostih tem. Povezujejo ga s patriarhalnimi strukturami in spolno delitvijo dela. Prevladujeta dve teoriji: da je moško nasilje strateško/taktično sredstvo za vzdrževanje patriarhalnih razmerij ter da je nasilje izraz moške negotovosti zaradi postopnega razkrajanja patriarhalnih struktur (Kanduč 1999: 296-299).

Liz Kelly (Herman in dr. 1996: 69) drugače ločuje feministična teoretska pisanja na to tematiko, in sicer glede na tri klasična dela. 'Spolna politika' avtorice Kate Millet¹ temelji na natančni kritiki moškega pisanja, članek Susan Griffin 'Posilstvo, vseameriški zločin'² temelji na osebnih izkušnjah, medtem ko 'Proti naši volji' Susan Brownmiller³ raziskuje in analizira tiste vidike ženskih izkušenj, ki jih prevladujoča moška misel ignorira ali jih ima za trivialne.

Najbolj pomembni koncepti, ki jih lahko zasledimo v feminističnem pisanju, so:

1. Moč: ta koncept je osrednji tudi za razprave v politiki in sociologiji, čeprav je tam govora o javnem življenju, feminizem pa preusmerja pozornost na moč v intimnih odnosih. Moč v feministični analizi ni lastnina, temveč razmerje, ki določa interakcije med moškimi in ženskami v vseh plasteh družbenega življenja. Večina feministične teorije ima moč (moškega nad žensko) za posledico domneve, da je primarno in temeljno biti moški. To domnevo še dodatno podpira dejstvo, da imajo moški tudi družbene vloge takšne, ki jim je pripisana oblika avtoritete (šef, mož, oče). Moški imajo med seboj lahko različno moč glede na rasne in

¹ Kate Millet uporablja koncept patriarhalnosti za opis socialnega in političnega sistema, v katerem moški nadzorujejo ženske in imajo nad njimi moč. Ženska podrejenost moškim je značilna za večino preteklih družb, in je razširjena tudi v sodobnih kulturah in sodobnih družbeno-ekonomskih sistemih. Avtorica pokaže, da se patriarhalnost reproducira v družini, državi, ideologiji in kulturi; nadzor pa je (podobno kot v političnih sistemih) odvisen od moči. Liz Kelly, kot tudi druge feministične avtorice, se ne strinjajo v celoti s konceptom patriarhalnosti; kažejo na to, da so oblike patriarhalnega nadzora in stopnje moči, ki jo imajo ženske v posamezni kulturi različne. Rezultati raziskav, ki jih je opravila Liz Kelly kažejo na to, da je potrebno opredeliti patriarhalnost z vključitvijo starostnih razmerij (oče-hči, mož-žena). Kate Millet je torej v središče postavila silo in nasilje, črpač iz politične teorije, in prav z opredelitvijo patriarhalnih razmerij kot političnih je poudarila rabo sile in nadzor nad žensko spolnostjo kot bistveni značilnosti patriarhalnih družb. (Kelly 19xx: 69-72)

² Susan Griffin analizira, kako vpliva grožnja s posilstvom na njeno življenje in vzpostavi, da posilstvo ni spolni zločin, temveč nasilno politično dejanje: deluje kot oblika socialnega nadzora, ki zadene vse ženske. Ženske se v želji, da bi se izognile morebitnemu posilstvu zatečejo k moškim, postanejo odvisne od dobre volje svojih zaščitnikov in posledično tudi ranjivejše za njihovo zlorabljanje. (Kelly 19xx: 72)

³ Susan Brownmiller v svojem delu poskuša določiti zgodovino posilstva; meni, da je posilstvo osnovni mehanizem, s katerim moški ohranja prevlado nad žensko. Brownmillerjeva tako nadaljuje z mislijo Griffinove; grožnja s posilstvom ustvarja ozračje strahu in da pravzaprav posilstva koristijo vsem moškim. (Kelly 19xx: 73)

razredne privilegije, ampak še vedno imajo več moči kot ženske⁴. Moški prekinejo z rutinsko uporabo agresije kot načinom izkazovanja moči običajno z napadi, ki niso rutinski, med njih sodi tudi posilstvo.

2. Spolnost: dve predpostavki navezujeta analizo spolnosti na moško nasilje; prva, da je moški nadzor nad žensko spolnostjo glavni dejavnik pri zatiranju žensk in druga, da je spolnost (kakor jo razumemo danes) utemeljena na moških izkušnjah in definicijah. Moškost je osnovana na principu dominantnosti, osvojitve, kar se neizbežno kaže tudi v heteroseksualni praksi; “za večino moških je spolnost povezana z agresivnostjo”. (Herman in dr. 1996: 80)

3. Družbeni nadzor: je oboje, namen in rezultat družbenih razmerij med spoloma. Veliko raziskav kaže, da se ženske v večji meri kot moški bojijo kriminala, zato se njihovo življenje vrti okoli osebne varnosti. Rutinske odločitve in varnostno ravnanje sta samo obliki preventive pred nasiljem⁵.

Že v zgodnjih sedemdesetih letih so feministke nasprotovale moški ideologiji v razpravah o spolnem nasilju. Predstave, ki jih moška ideologija razširja, so vseprisotne in so: “kot kulisa, pred katero ženske osmišljajo svoje izkušnje in na kateri poteka veliko javnih razprav in odzivov” (Herman in dr. 1996: 83). Te poenostavljene predstave in stereotipi brišejo razliko med zločini, saj so si med seboj tako podobni. Njihov namen je zmanjševanje pomena dogodkov, ki jih ženska/žrtev jemlje resno. Liz Kelly navaja šest mitov, od katerih prva dva sporočata, da si je ženska želela ali zaslužila nasilje, druga dva razlagata nasilje s posameznikovo zgodovino ter osebnostnimi potezami, medtem ko zadnja dva odvzemata odgovornost za dejanje:

1. Ni bilo posilstvo, ampak grob spolni odnos. Nekatere ženske uživajo v posilstvu.
2. Ženske izzivajo z obleko, s tem vabijo moškega. Zavestno tvegajo, ko gredo same ven ali se vozijo v dvigalu.
3. To se dogaja samo določenemu tipu žensk, v določenih družinah.
4. Ženske ponarejajo prijave, da se maščujejo, da varujejo ugled.
5. Žensko, ki si tega ne želi, ne morejo posiliti. Če ni poškodb, je privolila.
6. Zloraba alkohola/ drog, duševna nestabilnost, izkušnje v otroštvu povzročajo nasilno ravnanje moških.

⁴ Hilary Lips je v analizi psihologije moči ugotovila, da lahko dominantne skupine ali posamezniki rutinsko uporabljajo jeza in agresijo kot vir moči. Tveganje, da se jim bo kdo zoperstavil, je izredno majhno. (Herman in dr. 1996: 76)

3. Sekundarna viktimizacija

Viktimologija (veda o žrtvah) se je razvila iz kriminologije. Najprej je bila zgolj eden od pristopov, načinov gledanja v kriminologiji, nato pa se je osamosvojila in preoblikovala v ločeno znanstveno disciplino (Kanduč 2002: 145). Helmut Kury in drugi (2002: 517) so zapisali: “/v/ kriminologiji se je poleg klasičnih študij o storilcih dejanj ustvarilo novo področje viktimologije, ki je postala vse bolj pomemben del ‘klasične’ kriminologije.”

V svojih začetnih iskanjih v petdesetih letih se je usmerila predvsem v analiziranje vloge žrtve pri kaznivem dejanju. Znotraj teh analiz so ustvarili pojem ‘victim facilitation’ nanašajoč se na primere, ko naj bi žrtev ustvarila priložnost za storilca, da je dejanje storil. Še kasneje pa je eden od raziskovalcev skoval nov pojem ‘victim precipitation’ nanašajoč se na primere, ko je žrtev prva zgrabila za orožje ali se zatekla k uporabi fizične sile in s tem sprožila dinamiko interakcij, ki so se zaključile z njeno smrtjo. Ko se je pojavila aplikacija tega pojma na posilstva, so se oglasile feministke. Ostre kritike je tako prejela Amirjeva študija iz leta 1971, v kateri je avtor vključil kategorijo posilstev s spodbudo žrtve. V to kategorijo so po njegovem mnenju sodili vsi primeri, ko je storilec interpretiral (četudi zmotno) verbalno ali neverbalno vedenje ženske kot vabilo k spolnemu odnosu (dasiravno je bilo to ‘vabilo’ kasneje zanikano ali umaknjeno) in tudi primeri, ko je moški mislil, da bo sčasoma žrtev začela uživati v odnosu ter da njen ‘ne’ v resnici pomeni ‘da’.

‘Victim precipitation’ je znotraj analiz dobil tudi širši pojem od omenjenega; nekateri pisci so s tem pojmom opisali tudi primere, ko je žrtev olajšala storilcu izvršitev posilstva (na primer s tem, da je prostovoljno šla z njim v stanovanje, samotno mesto, avtomobil, da je uživala alkohol ali droge, z ne dovolj odločnim uporom ali pa ‘nespodobnim obnašanjem’). Feministke so poudarjale, da je ta pojem - ‘victim precipitated’ zločin - smiseln zgolj v agresivnih situacijah, ko nasilje žrtve sproži nasilje storilca. Posilstvo temu pojmu ne ustreza, saj dejanja žrtve niso nasilna. Žrtev se obnaša (oziroma naj bi se obnašala) spolno, vabi storilca k dejanju, ta pa se odzove z nasiljem. Analogija med kaznivimi dejanji zoper življenje in telo in spolnimi kaznivimi dejanji zatorej ni utemeljena (Kanduč 2002: 166).

V začetku sedemdesetih let se je pogled viktimologije spremenil; iz analiziranja vloge, ki jo je imela žrtev pri zločinu, se je preusmerila na pomoč žrtvam kaznivih dejanj.

Večkrat omenjene feministične študije so imele veliko zaslug za to, da so opozorile na 'nevidne' in 'neslišne' probleme, porojene iz spolnega in fizičnega zastraševanja in nasilja (Kanduč 2002: 127). Tako so viktimološke študije pokazale, da največjo osebno škodo doživijo prav žrtve spolnih zlorab, med njimi predvsem žrtve posilstev. Posledice posilstev so tudi najbolj očitne in dolgotrajne - žrtev trpi večkrat. Najprej jo zlorabi storilec, kasneje pa podoživi zlorabo v postopkih policijskih in pravosodnih organov (Umek v Miklič 2002: 5).

Sekundarna viktimizacija je v viktimologiji obstoječ pojem za ponovno zlorabo. Žrtev trpi najprej zaradi dogodka (primarna viktimizacija), nato pa še med obravnavo v policijskih postopkih in kazenskem postopku. Čeprav so one tiste, ki so oškodovane in potrebujejo pozornost, je vsa pozornost in prednost dana storilcem kaznivih dejanj, žrtve pa celotno dogajanje le nemočno opazujejo (Šeparovič 1998: 63). Delo državnih organov je postalo balast in trhllost ter notranja zavora njihovih institucij. Policisti delujejo neosebno, le kot izvajalci ukrepa. Žrtve zaradi večkratnih opisovanj in obnavljanj dogodka občutijo to dejanje kot 'nasilje nad sabo', in ne kot postopek.

Jan Jordan (2001: 679) v uvodu svojega članka zapiše:

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so aktivistke, ki so se zavemale za ženske pravice, po celem svetu kritizirale način, s katerim policija ravna z žrtvami posilstev (Brownmiller 1975; Donat in D'Emilio 1992; London Rape Crisis Centre 1977; Rose 1977; Russell 1990). Izkustvo prijave posilstva je bilo tako mučno, so pojasnjevale, da je za mnoge ženske predstavljalo ponovitev nasilja, ki se je dogajalo med posilstvom. Akademске raziskave v osemdesetih letih so ta razmišljanja potrdile (Adler 1987; Temkin 1987) in primerjale postopek prijave s sekundarno viktimizacijo.

Ulrich Orth in Andreas Maercker (2004: 212) sta v svojem članku natančneje pojasnila psihološke posledice viktimizacije. Zapisala sta:

Viktimizacija pušča resne psihične posledice (Davis, Taylor in Lurigio 1996; Frieze, Hymer in Greenberg 1987; Janoff-Bulman 1995; Norris in Kaniasty 1994). Pogosto povzroča travme; epidemološke študije kažejo, da je prisotnost postravmatskega stresa visoka med žrtvami nasilnih zločinov in njena pogostost sega med 35% in 70% žrtev posilstev (Kessler, Sonnega, Bromet, Hughes in Nelson 1995; Kilpatrick et al. 1989).

Orth in Maercker (ibid.) tudi omenjata študijo 251 žrtev, ki so bile malo pred tem vpletene v sodne procese proti storilcem. Pri njih so kar v 69 odstotkih primerov zasledili PTSD⁶ (Freedy, Resnick, Kilpatrick, Dansky in Tidwell v Orth in dr. 2004: 212). Nič presenetljivega ni, da prisotnost na sojenjih storilcem vodi v resen psihološki stres pri žrtvah zločinov. Nekajkrat je celo zapisano, da sojenja lahko delujejo kot ponovna travma za žrtve (Gutheil, Bursztajn, Brodsky in Strasburger; Koss; Pitman, Sparr Saunders in McFarlane v Orth in dr. 2004: 213). Posebej je omenjeno pričevanje žrtev, ki obsega ponovno razmišljanje o zločinu ter obsojanje žrtve s strani sodnikov in odvetnikov.

Ponovna travmatizacija se v omenjeni študiji izrazi kot pomemben porast v številčnosti posttravmatskih stresnih reakcij, oziroma v poslabšanju PTSD. Ponovna travmatizacija lahko traja le kratek čas, se pravi med sojenjem, lahko pa je prisotna tudi dalj časa. Sojenja vzbudijo lahko tudi morebitne druge negativne psihične posledice kot na primer poslabšanje samopodobe, izgubo zaupanja v družbo, ali dolgotrajno razglabljanje o nepravilnosti sojenja.

Avtorja sta zapisala, da do sedaj ni bilo opravljenih veliko študij o tem, ali sojenje vpliva na dvig PTSD-ja, drugi avtorji (Epstein, Saunders in Kilpatrick v Orth in dr. 2004: 214) so le ugotovili, da imajo žrtve spolnih napadov višjo raven PTSD-ja skozi življenje. Orth in Maercker pa omenjata še eno študijo (Campbell v Orth in dr. 2004: 214), kjer so ugotovili, da se pri tistih žrtvah, pri katerih se prijava ne konča s sodiščem, ta legalna sekundarna viktimizacija kaže tudi z posttravmatskimi stresnimi reakcijami.

Orth in Maercker poudarjata, da za žrtve predstavlja sojenje pomembno soočenje s storilcem. Nekatere žrtve lahko vidijo sojenje kot dodaten medosebni konflikt s storilcem (Pitman in dr. v Orth in dr. 2004: 214), po drugi strani lahko sojenje povzroči tudi zmanjšanje strahu pri žrtvi, saj ta ugotovi, da ji storilec več ni nevaren, zaradi izkušnje na sodišču (zaradi zaprtja storilca ali pa priznanja, da je to, kar je storil napačno). Ostali stresni dejavniki sojenja so po njunem; dolgo časovno obdobje med prijavo in začetkom sojenja (Gutheil in dr. v Orth in dr. 2004: 214), občutek žrtve, da jo okolje krivi - nekatere žrtve imajo celo izkustvo, da jo je storilec, branilec ali sodnik okrivil, ker naj bi bila delno ali popolnoma odgovorna za zločin (Koss, Pitman in dr. v Orth in dr. 2004: 215). Veliko žrtev zločina je pretresenih zaradi

⁶ posttraumatic stress disorder ali posttravmatski stres

odločitve sodišča. Poleg odločitve je tudi sam proces pred sodiščem večkrat vir nezadovoljstva žrtev, predvsem negativne ocene pravičnosti v postopku (Lind in Tyler v Orth in dr. 2004: 215).

Orth in Maecker (2004: 22-25) v dveh študijah ugotovita, da sojenja storilcem še nekaj let po tem dogodku žrtvam ne povzročijo ponovnih travm (porasta števila posttravmatskih stresnih reakcij). Nobena od komponent, ki sta jih merila, ni služila kot napoved kasnejšega razvoja posttravmatske motnje. Ne ocena izida sojenja, ne pravičnost sojenja; tudi ne stres, ki ga predstavlja pričanje, ali stres zaradi časovne razdalje med prijavo in sojenjem, sodnikovo pripisovanje krivde žrtvi, kot tudi ne pripisovanje krivde žrtvi branilca ali storilca. V drugi študiji sta ugotovila še, da se posttravmatske stresne reakcije ne povečajo v tednih po sojenju, kar pomeni, da sojenje ne povzroča ponovne travme.

3.1 Stopnja neprijavljanja posilstev v Sloveniji

“Rezultati študij kažejo, da uradne kriminalitetne statistike o pogostosti kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost niso zanesljive oz. da podcenjujejo dejansko stanje,” so Helmut Kury, Gorazd Meško, Igor Areh in Neda Kajfež (2005: 313) zapisali v uvodu svoje študije. Z njo so ugotavljali dejansko stopnjo prisotnosti spolnega nasilja in obenem primerjali rezultate, ki so jih dobili pri slovenskih in nemških študentkah.

Kljub temu, da se je po mnenju avtorjev število raziskav o spolnih zlorabah v zadnjih desetletjih bistveno povečalo, pa ugotovitve o pogostosti pojavljanja spolnega nasilja niso skladne, kar avtorji pripisujejo razlikam v metodologiji. Te razlike naj bi izvirale iz različnih načinov merjenja in različne terminologije (Heynen v Kury in dr. 2005: 314) ter dejstva, da se določen strokovni izraz uporablja za opis različnih vedenj, in obratno; določeno vedenje se opisuje z različnimi strokovnimi izrazi (Saltzman v Kury in dr. 2005: 314). Ta pojav lahko po njihovem mnenju opazimo celo pri primerjavi študij, ki izhajajo iz istega kulturnega okolja.

Avtorji omenjajo izsledke raziskave v tem diplomskem delu večkrat omenjene avtorice Mary Koss, ki je v svoji študiji, izvedeni v ZDA, ugotovila, da se stopnja pogostosti posilstev giblje med dvema in dvajsetimi odstotki. V nemških študijah se te stopnje gibljejo od treh (Teubner in dr. v Kury in dr. 2005: 214) do približno štirinajst odstotkov (Wetzels in Pfeiffer v Kury in dr. 2005: 314). Nekatere študije opozarjajo, da uradno zabeleženo število kaznivih dejanj povezanih s spolnostjo ne predstavlja dejanskega stanja spolne kriminalitete (Müller in Schröttle; Kury in dr. v Kury in dr. 2005: 314). Avtorji iz tega sklepajo, da obstaja temno polje kaznivih dejanj.

Vzorec njihove raziskave je sestavljalo 311 nemških in 1500 slovenskih študentk. V Nemčiji je bila raziskava opravljena na Univerzi v Freiburgu, v Sloveniji pa na ljubljanski, mariborski in koprski univerzi.

Uporabili so vprašalnik, sestavljen iz 21 postavk, ki so omenjale hujše oblike spolnih zlorab (npr. posilstvo) in blažje oblike spolnih zlorab oziroma nadlegovanja. V vprašalniku so ločili štiri vrste odnosa med žrtvijo in storilcem; fant/mož, prijatelj/kolega, bežni znanec in tujec. V slovenskem vprašalniku je bila navedena še peta vrsta; ‘drugi sorodniki’.

Dobljeni rezultati študije v primerjavi z uradno statistiko posilstev v Sloveniji⁷ kažejo, da je dejansko število kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost približno štirikrat večje, kot je navedeno v uradni statistiki. Temno polje neprijavljenih primerov torej res obstaja. Če sodimo po teh rezultatih, lahko ugotovimo tudi, da pride do večine posilstev in primerov siljenja v spolni odnos v partnerskih zvezah, kar avtorji (2005: 318) razlagajo tako:

Kaže, da moški na 'domačem terenu' lažje in brez posebnih ovir uporabljajo vedenjske vzorce, ki jim omogočajo doseganje spolne zadovoljitve. Enako velja za uresničevanje težnje po vzpostavljanju in vzdrževanju nadzora oz. nadvlade nad partnerjem. Vzrok je lahko prepričanje, da s takšnim vedenjem ne ogrožajo obstoja in kakovosti partnerske zveze ter da je tako vedenje sprejemljivo. Izvor takšnega prepričanja je večdimenzionalen – tradicionalno priučena pasivnost ali podrejenost ženske, čustvena in denarna odvisnost, strah pred izgubo ugleda, strah za usodo otrok ipd.

Avtorji v razpravi poskušajo razložiti, zakaj v približno 75 odstotkih spolnih napadov ostane dogodek neprijavljen. Menijo, da se žrtev ne sooča le z osebno stisko, ampak tudi pogosto z neprimernimi odzivi ožjega in širšega družbenega okolja, molk pa za žrtev predstavlja najbolj pogosto obliko obrambnega vedenja.

⁷ Uradna statistike znaša 11 primerov uradno zabeleženih kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev (Poročilo o delu policije za leto 2003 v Kury in dr. 2005: 318)

3.2 Razlogi za neprijavljanje posilstev

Zoran Kanduč (1998a), pisec knjig o kriminalistiki in viktimologiji, navaja več razlogov, zakaj žrtev ne prijavi posilstva:

- a) Žrtev se boji maščevanja posiljevalca, saj je prepričana, da jo drugi (se pravi, policija in sodstvo) ne bodo zmogli zavarovati pred njim.
- b) Žrtev želi na neprijeten dogodek čimprej pozabiti in meni, da bi sprožitev kazenskega postopka travme še poglobila.
- c) Žrtev se boji, da represivni organi ne bi verjeli njeni izpovedi in bi bila še dodatno ponižana s seksističnim obravnavanjem policistov, tožilca, zagovornika in sodnika ali z neustreznim poročanjem v javnih občilih.
- d) Žrtev noče v javnosti (pred neznanci) spregovoriti o podrobnostih posilstva. Zaveda se, da bi jo lahko spraševali o intimnih rečeh in bi se lahko na sodišču zastavilo vprašanje o njeni moralni integriteti.
- e) S prijavo dogodka žrtev noče seznaniti javnosti, zlasti ljudi iz neposrednega življenjskega okolja (partnerja, sorodnike, sošolce, sodelavce...). Utegnilo bi se ji zgoditi, da bi jo začeli dojemati kot 'umazano', 'onečaščeno', ali pa bi ji celo pripisali odgovornost za posilstvo. Ti odzivi bi pomenili še hujšo viktimizacijo kakor posilstvo samo, okolje bi jo lahko celo izločilo.
- f) Žrtev nima zaupanja v organe kazenskega pregona in kazenskopravni sistem (criminal law in action). Prepričana je, da bi ji pregon prinesel več škode (izguba energije, živcev, časa...) kakor koristi.
- g) Žrtev se obotavlja, ker je posiljevalec njen znanec.
- h) Žrtev je v dvomih, ali je sploh žrtev. Ali se je sploh zgodilo kaznivo dejanje? S temi dvomi se srečujejo predvsem žrtve, katerim storilec ni prizadejal hujših poškodb in jim ni grozil z orožjem.
- i) Žrtev občuti sram ali krivdo in si očita odgovornost za dogodek.
- j) Žrtev je v hudem psihičnem šoku, njene travme so prevelike, da bi lahko odločno in razumno reagirala.

Tudi tuja literatura se ukvarja z vprašanjem neprijave posilstva, in v člankih lahko zasledimo večino predpostavk, ki jih je izrazil Zoran Kanduč:

a) **Strah pred storilcem**; tuje študije se opirajo predvsem na izjave žrtev, in med razlogi za neprijavljanje posilstva nekatere navajajo strah pred neznanim storilcem, še več pa jih poudarja, da se žrtev boji znanega storilca. Študija Bachmana (1998: 23-25) je črpala podatke iz National Crime Victimization Survey, raziskave, ki je zajela 50000 gospodinjstev in 101000 oseb letno. Ob uporabi izsledkov raziskav med leti 1992 in 2004 je avtor ugotavljal, katere značilnosti primera (odnos med žrtvijo in storilcem, uporaba orožja ter poškodbe pri posilstvu) so povezane z verjetnostjo, da bo žrtev prijavila posilstvo in da bo policija aretirala storilca. Rezultati so pokazali, da je kar vsaka deseta žrtev, ki ni prijavila posilstva rekla, da ni vložila prijave, ker se je bala ponovitve dogodka, kot tudi, da ni bilo pomembne razlike med prijavi posilstev, niti s strani tujih oseb, niti s strani žrtvi poznanih oseb. Tudi raziskava Jana Jordana (2001: 686) v Novi Zelandiji je odkrila, da je 26 odstotkov žrtev, ki so same prijavile posilstvo policiji, prijavilo dejanje zato, da se zločin ne bi ponovil. April Howard in drugi (2003: 717) so v svojem članku omenili izredno visoko statistiko posilstev znotraj intimnega partnerstva:

Raziskave kažejo, da približno 25-30 odstotkov vseh posilstev stori zakonec ali intimni partner (George, Winfield in Blazer 1992; Killpatrick, Best, Saunders in Veronen 1988; Randall in Haskings 1995; Resnick, Kilpatrick, Walsh in Vernon 1991). Ženske, ki jih posiljujejo partnerji so v večini primerov posiljene večkrat, kar povzroči hude fizične in psihološke posledice (Bergen 1996; Campbell in Alford 1989; Finkelhor in Yllö 1985; Russell 1990).

Avtorica meni, da posilstvo v zakonu vpliva na osnovno samozavest ženske in ji daje občutek večje izoliranosti od ostalih, kot v primeru, če bi jo posilil neznanec. Občutek nemoči in izolacije je bržkone povezan tudi z dejstvom, da mora ženska živeti s posiljevalcem, z večnim opominom na to, kar se je zgodilo, in hkrati z večno grožnjo. Sklepamo torej lahko, da veliko primerov posilstva v intimnih partnerstvih ne pride do policije ravno zaradi strahu pred žrtvi bližnjim storilcem. Pogosto žrtve prijavijo posilstvo ob navedbi istih razlogov za svoje dejanje; kar 26 odstotkov žensk v Novi Zelandiji je kot razlog za prijavo omenilo prav strah pred ponovitvijo dogodka (Jordan 2001: 685).

b) **Žrtev želi pozabiti na dogodek**; ženske pogosto zanikajo viktimizacijo ali pa želijo zmanjšati njeno usodnost. Kahn (2003: 234) omenja v svojem članku avtorico L.M. Phillips (2000) ki je po razgovorih z mlajšimi ženskami, žrtvami posilstev, ki sicer niso označile dogodka kot posilstvo, prišla do zaključka, da zanikajo viktimizacijo najprej zaradi ohranjanja občutka zrelosti, občutka, da so odrasle osebe, ki imajo moč, da spremenijo vedenje, in naposled tudi zato, ker se njihova izkustva ne ujemajo s kulturnimi pogledi na posilstva. "Če

bi te ženske priznale, da so žrtve, bi to pomenilo, da niso odrasle, zbrane in da ne nadzorujejo svojega življenja oziroma nimajo osebnostnih lastnosti, ki jih njihovi vrstniki cenijo” (Kahn 2003: 240).

c) **Žrtev se boji, da ji ne bi verjeli;** iz popularnih nadaljevanj in televizijskih filmov ženske dobijo predstavo o težavnosti prijave, zato pride do te večinoma le v primerih, ko se jim zdi, da bodo lahko neizpodbitno dokazovale posilstvo. Prej omenjeni avtor Bachman je v svojih raziskavah (1993) ugotovil, da je stopnja poškodovanosti žrtve še posebej vplivala na zvišanje možnosti prijave. Tudi pri kasnejši študiji (1998) je ugotovil, da so bile edine res pomembne spremenljivke za prijavo posilstva poškodbe in prisotnost orožja. Tudi Jan Jordan (2002: 320), je zapisal: “/v/edno bolj se strokovnjaki strinjajo s tem, da se nekatere žrtve bojijo prijaviti spolni napad, ker se bojijo negativnega ravnanja policije (Feldman-Summer in Norris 1984; Gartner in McMillan 1995; Kelly 1988; Spohn in Horney 1992)”. Vse to kaže na dejstvo o resni dilemi žrtve, če ima dovolj dokazov za prijavo posilstva.

d) **Žrtev noče ponavljati (pred popolnimi neznanci) svoje zgodbe.** Na žalost se temu dejstvu nikakor ne da izogniti. Kot je že bilo povedano, mora ženska svojo zgodbo večkrat opisati, in v Sloveniji žal nimamo zadostnega števila kriminalistk, zaposlenih na Uradih za krvne in spolne delikte, da bi lahko žrtvam zagotovili razgovor z osebo istega spola. Toda o tem še v poznejših poglavjih, kjer bomo pogledali tudi v prakso drugih držav. Veliko žensk, ki so prijavile posilstvo, med drugim omenja tovrstno zadrego, a žal ne obstaja študija, ki bi merila obravnavala takšne razloge za neprijavo, in povedala, v kolikšni meri (če sploh) je ta razlog prispeval k neprijavi.

e) **S prijavo dogodka žrtev noče seznaniti javnosti, zlasti ljudi iz neposrednega življenjskega okolja.** Kot zadnji razlog za zamolčanje posilstva Bachman (1998: 25) omenja strah žrtve, da se bo o dogodku razvedelo – raziskava National Victim Centra iz leta 1992 kaže, da bi ženske prijavljale posilstva v večji meri, če bi se jim lahko zagotovila popolna anonimnost – kar pa zaradi javnih sodnih procesov v Ameriki ni mogoče. Tudi pri nas si javnost sojenje lahko ogleda, toda le redkokdaj se zgodi, da kak primer povzroči večje zanimanje javnosti. Vseeno je strah pred razkritjem razumljiv in bi zato veljalo v takih sodnih primerih postopati še z večjo previdnostjo. Poseben strah žrtev predstavljajo tudi ljudje iz njihovega neposrednega življenjskega okolja, ki se na tak ali podoben način lahko seznanijo s tem neljubim dogodkom. Pojavi se že prej omenjena skrb, da bi jo začeli dojemati kot ‘umazano’, ‘onečaščeno’, ali pa bi ji celo pripisali odgovornost za posilstvo. V tej skrbi je kar nekaj resnice, kar bom podrobneje predstavila v naslednjem poglavju, naj tu samo omenim

več študij, ki kažejo na to, da ljudje pogosto krivimo žrtve posilstva za ta dogodek (Dietz in Byrnes; Kanekar in Kolsawalla; Muehlenhard v Mitchell in dr. 1999: 369).

f) **Žrtev nima zaupanja v organe kazenskega pregona in kazenskopravni sistem;** v preteklosti je bilo za žrtev nujno dokazovati posilstvo, danes se je položaj precej izboljšal, kar opaža tudi Bachman (1998: 10):

Poprej se je zahtevalo, da je žrtev prijavo vložila takoj po posilstvu, da je zgodbo podpiral očividec, da je žrtev prikazala, da se je upirala ter da je sodnik razložil poroti, da naj bo posebej previdna pri pričevanju žrtve. Takrat so mogle žrtve dokazati posilstvo, namesto da bi posiljevalec moral dokazati svojo nedolžnost (Holmstrom in Burgess 1983; Weis in Borges 1973; Williams in Holmes 1981); vse to je sprožilo proces, ki je na začetku osemdesetih pomenil, da je večina ameriških držav sprejela nekaj reform; namesto samo ene stopnje prekrška – posilstva, so uvedli večstopenjski sistem kaznovanja glede na resnost zločina; spremenili ali nekje tudi ukinili so to, da mora ženska dokazati upiranje ter omejili so možnost dokazovanja žrtvinega poprejšnjega spolnega obnašanja (rape shield) nazadnje; sedaj več ne govorijo o posilstvu, temveč o spolnem deliktu, kar pomeni tudi to, da se ne govori več samo o penetraciji, temveč tudi o analnem in oralnem spolnem odnosu, in tudi da penetracija ne pomeni samo penetracije s moškim spolnim organom, ampak tudi z drugimi pripomočki.

Tudi pri nas je prišlo do bistvenih sprememb v kazenskem zakoniku, kot tudi v dojemanju žrtev na sodišču. Naj samo navedem zgovorno število primerov posilstev, ki pridejo do sodišča; od 569 primerov, ki so jih zabeležili v enem letu v srednjehodni regiji ZDA, sta Frazier in Haney (1996) odkrila, da jih gre le 22 odstotkov naprej v sodni postopek (Schuller 2000: 535). Tudi Ekstrom (2003: 204) opozarja na zelo nizek delež prijavljenih in obsojenih moških (znotraj petletne dobe, ki jo analizira, so se sodna sredstva uporabila zgolj za dobrih deset odstotkov prijavljenih in nič več kot dva moška na leto sta bila obsojena za ta zločin). Iz tega sledi, da težavnost obsodbe za posilstvo ni nič novega.

g) **Žrtev se obotavlja, ker je storilec njen znanec;** o tem, ali ženske manj pogosto prijavljajo posilstva, ki so jih zagrešili znanci, se še krešejo mnjenja. Bachman navaja druge raziskovalce, ki so ugotovili, da je možnost prijave, če je storilec neznanec, veliko večja (Feldman-Summers in Ashword; Lizotte; L.S. Williams v Bachman 1998: 18). Avtor je v raziskavi pred tem (1993) ugotovil, da je odnos žrtve in posiljevalca zanemarljivo vplival na prijavo posilstev, kar so izpodbijali drugi avtorji, češ da ne bi smeli reči, da je odnos nepomemben, le da je manj pomemben, kot je bil petnajst let pred tem. Tudi v kasnejši raziskavi (1998) je

Bachman dobil podobne rezultate in sklenil, da čeprav ni odnos žrtev - storilec vplival bistveno na prijavljanje zločina, je bila ta spremenljivka še kako pomembna pri aretacijah, saj se je večji odstotek aretacij se je zgodil v primerih, ko je žrtev poznala storilca, kot v primerih, ko je bil storilec neznanec. V dodatno podporo njegovi teoriji je navedel tudi študijo (Kerstetter in Van Winkle v Bachman 1998: 14), katere izsledki kažejo, da se je kar 62 odstotkov aretacij med 671 prijavljenimi spolnimi delikti zgodilo v primerih storilcev - znancev, v primerjavi z 31 odstotki aretacij storilcev neznancev. Lahko torej zaključimo, da so žrtve sedaj bolj pripravljene prijaviti znanca oziroma jih ni strah, da jim policija in sodišče ne bi verjela, da si spolnega odnosa niso želele, čeprav so poznale napadalca. Iz Amerike ravno tako izhaja raziskava, ki so jo opravili David J. Magid in drugi (2004). Primerjali so statistike o žrtvah posilstva, ki so prišle v bolnico po napadu (leti, ki so jih primerjali, sta bili 1974 in 1991). Ugotovili so kar 60 odstotno porast žensk pri iskanju pomoči, večinoma za posilstva, ki so jih zakrivali storilci - znanci. Ker se odstotek teh posilstev v uradnih statistikah ni bistveno spreminjal, so raziskovalci zaključili, da so žrtve sedaj bolj pripravljene oditi po pomoč v bolnice, tudi v takih primerih, ko jih je napadla njim znana oseba. Avtorji navajajo še druge študije, ki potrjujejo ta opažanja (Makower, Pennycook in Crawford; Riggs in dr. v Magid in dr. 2004: 7).

h) **Žrtev je v dvomih, ali je sploh žrtev**; Kahn in drugi so zapisali: “/r/aziskave potrjujejo, da bo velik odstotek žrtev – preko 50% - ki so izkusile vaginalni, oralni ali analni spolni odnos proti svoji volji svoje izkustvo označilo kot nekaj drugačnega od posilstva” (Bondurant; Kahn, Mathie in Torgler; Kahn in Mathie; Koss; Pitts in Schwartz; Schwartz in Legget v Kahn in dr. 2003: 233). Označitev izkustva kot posilstva je pomembna; če ženska ne prepozna svoje situacije kot posilstva, tega ne bo prijavila in storilec za dejanje ne bo kaznovan. Tudi pridobivanje podatkov o posilstvih je težavna naloga; Sherryl L. Hamby in Mary P. Koss sta zapisale: “čeprav večina študij uporablja besedo posilstvo, izkušnje kažejo, da ženske razmišljajo o situaciji kot o posilstvu le v primerih storilca - neznanca” (Koss; Resnick, Kilpatrick, Dansky, Saunders in Best v Hamby in Koss 2003: 244). Avtorici navajata, da je samo tretjina žensk, ki je v britanski študiji kriminala (British Crime Study) odgovorila, da so izkusile prisilen spolni odnos na naslednje vprašanje, ali je bila ta izkušnja posilstvo, odgovorile pritrdilno (Percy in Mayhew v Hamby in Koss 2003: 244). V NCWSV študiji je na podobno vprašanje odgovorilo z da le 47%. V kanadski nacionalni študiji so z izogibanjem besedi posilstvo zaznali občuten porast poročanj o spolnih napadih (Koss v Hamby in Koss 2003: 244), medtem ko so drugi avtorji (Stets in Pirog-Good v v Hamby in Koss 2003: 244)

ugotovili, da je le 40% anketirancev, ki je poročalo o fizičnih ali spolnih napadih v svojem odnosu menilo, da je odnos zloraba.

i) **Žrtev občuti sram ali krivdo**; Bachman omenja raziskavo (Wiehe in Richards v Bachman 1998: 25-26) . Ugotovila sta, da sta krivda in samoočitanje med glavnimi razlogi, zakaj žrtve ne prijavljajo posilstev, občutek krivde pa še dodatno povečajo prijatelji in sorodniki žrtve, ki ji očitajo, zakaj je povabila k sebi domov napadalca, zakaj je pila... Irina Anderson je v svoji študiji pripisovanja krivde žrtvam posilstva zapisala, da: “žrtve ponavadi doživljajo celo vrsto reakcij po posilstvu, kot na primer sram pred razkritjem in strah za varnost” (Ruch, Gartrell, Amedeo in Coyne v Anderson 1999: 377). Avtorica tudi pravi, da: “ko žrtev pripisuje odgovornost za posilstvo, se to pokaže v obliki samoočitania, kar strokovnjaki povezujejo s stresom po posilstvu in okrevanju”. Navaja teorijo (Janoff- Bulman v Anderson 1999: 377) o samoočitaniu, kjer je predpostavljeno, da obstaja razlika med karakternim ter behavioralnim samoočitaniem. Za okrevanje žrtve naj bi bilo včasih bolje, da obstaja nekaj behavioralnega samoočitania; tako si žrtev očita ravnanje (‘ne bi smela iti po tisti poti zvečer’) in s tem pripisuje odgovornost obnašanju, ki ga lahko spremeni v prihodnosti, kar je bolje od karakternega samoočitania, kjer žrtev vidi razlog za posilstvo v stabilnih osebostnih faktorjih, ki jih oseba ne more spremeniti čez noč (‘sem preveč naivna in zaupljiva’). Raziskave Janoff-Bulmanove so tudi pokazale, da je behaviorno samoočitanje bolj običajen odziv žrtve kot karakterno samoočitanje. Andersenova še nadaljuje (1999: 379): “samoočitanje podaljša okrevanje ter povzroči negativne kognitivne, afektivne, behavioralne ter fizične odzive, zato je najbolje, da se mu izognemo, zato pa moramo najprej priti do dna razlogom, zakaj pride sploh do samoočitania”. Avtorica navaja mnenja raziskovalcev o faktorjih, ki vplivajo na samoočitanje, in ki naj bi bili kulturni in ne individualni; samoočitanje le zrcali očitane, ki ga žrtev dojema iz okolice (Katz in Burt, Pitts in Schwartz v Anderson 1999: 379) ter dodaja: “raziskave kažejo, da so žrtve posilstev soočene z krivdo od drugih zaradi faktorjev, ki so bili navzoči pri posilstvu. Ti faktorji segajo od žrtvine obleke, tega, da je poznala storilca, do njenega morebitnega zaužitja alkohola.” Esad Ćimić (1995) ugotavlja, da je družina kot sociološka enota pomemben faktor posilstev. Velikokrat začnejo člani družine svoje sovraštvo do storilca prenašati na žrtev, ker ‘se ni branila’, na koncu začne enako razmišljati tudi žrtev sama. Veliko žrtev si želi, da bi umrle, ker so posledice lahko tako hude.

j) **Žrtev je v hudem psihičnem šoku**, njene travme so prevelike, da bi lahko odločno in razumno ukrepala. To lahko takoj ovržemo; če bi bil to edini razlog, bi žrtev po preteklem času, lahko celo letih, podala prijavo. Tako lahko zaključimo, da je to zagotovo eden od

faktorjev, ki prispeva k zamolčanju, ampak le v povezavi z ostalimi; po preteku določenega časa, je žrtev želela podati prijavo, a so medtem po njenem mnenju že uničeni dokazi...

Večkrat omenjeni avtor Bachman (1998: 23-25) je, kot je na začetku poglavja omenjeno, podatke dobil iz raziskave, ki je zajela 50000 gospodinjstev in 101000 oseb letno. Rezultati so pokazali, da je večina žrtev, ki so prijavile posilstvo, to storila zato, ker so verjele v to, da je to zločin in ker so želele kaznovati storilca. Tiste, ki dejanja niso prijavile, pa so se sklicevale na zasebnost zadeve in so dejale, da so se s tem soočile na drugačen način. Kot sem že omenila, pomembnih razlik med prijavami posilstev, ki so jih zagrešili tujci, in tistimi, ki so jih zagrešili storilci, ki so jih žrtve poznale, ni bilo zaznati. Edine pomembne spremenljivke so bile poškodbe in prisotnost orožja. Preračunane statistike raziskave kažejo 41-odstotno možnost prijave posilstva v primeru povprečne tridesetletne žrtve, ki je pri posilstvu doživela poškodbe, medtem ko bi bila verjetnost za prijavo, če teh poškodb ne bi imela, samo 19-odstotna. Raziskava je pokazala, da se je le 23 odstotkov prijavljenih posilstev končalo z aretacijo storilca, kar pomeni, če poleg vključimo še neprijavljene primere, da je bilo samo 6 odstotkov storilcev aretiranih. Ko je Bachman preverjal vplive za aretacijo pri posamezni prijavi ni odkril nobenih razlik med spremenljivkami (odnos, poškodbe, prisotnost orožja mesto dogodka). Zaključil je, da vpliv odnosa žrtev - storilec ni bistven vplival pri prijavi zločina, čeprav je bila ta spremenljivka pomembna pri aretacijah.

Arnold Kahn in drugi v svojem članku navajajo raziskave drugih avtorjev (Bondurant; Kahn, Mathie in Torgler v Kahn in dr. 2003: 233), ki so ugotovili, da so udeleženske raziskave pri branju zgodbe o spolnem napadu večkrat omenile pogoje za posilstvo; storilec je moral biti neznanec in pri dejanju je moral uporabiti silo. Ženske naj bi pripravljene okarakterizirati dogodek kot posilstvo bolj poredko, če je bil storilec znanec, če je bila žrtev zaljubljena vanj, ali če je imela že poprej spolne odnose z njim. Avtorji navajajo že večkrat citirano avtorico Mary P. Koss (Koss v Kahn in dr. 2003: 234), ki je ugotovila, da ženske niso poročale o posilstvu, če so poznale storilca ali so imele intimnejši odnos z njim pred napadom. Z izjemo dveh študij, ki tega ne potrjujejo (Koss; Levine-MacCombie in Koss v Kahn in dr. 2003: 234) Kahn in sodelavci navajajo študije, ki trdijo, da so ženske bolj pogosto poročale o posilstvu, če je bila uporabljena večja sila pri napadu (Bondurant; Emmers-Sommer in Allen; Kahn in dr.; Layman in dr.; Schwartz in Leggett v Kahn in dr. 2003: 234). Naleteli so tudi veliko raziskav, ki podpirajo trditev, da pitje alkohola poveča nevarnost za spolni napad (Abbey; Abbey, Ross, McDuffie in McAuslan; Emmers-Sommer in Allen; Koss in Dinero;

Muehlenhard in Linton; Norris, Nurius in Dimeff v Kahn in dr. 2003: 234). V naslednji raziskavi, ki jo navajajo (Schwartz in Leggett v Kahn in dr. 2003: 234), sta raziskovalca ugotovila, da ženske, ki so med napadom bile tako omamljene, da se niso mogle braniti, tudi niso označile napada kot posilstvo. Kahn in drugi omenijo še raziskavo (Kahn in Mathie v Kahn in dr. 2003: 234), kjer sta raziskovalca odkrila da je stanje omamljenosti, povezano s pitjem alkohola pozitivno povezana z dejstvom, da žrtve niso opisale dogodka kot posilstva. Če ženska vsaj delno krivi sebe za dogodek je veliko večja možnost, da ne bo označila dogodka za posilstvo je trditev, ki izhaja iz dveh raziskav (Frasier in Seales; Pitts in Schwartz v Kahn in dr. 2003: 234), le pri eni raziskavi (Bondurant v Kahn in dr. 2003: 234), je bil opažen obraten pojav.

Ugotovitve Kahna in drugih (2003: 239-241) v njihovi študiji so naslednje:

- Pri ženskah, ki so dogodek označile kot posilstvo, je bil pogostokrat storilec nekdo, s katerim žrtev ni bila v razmerju, te žrtve so izkusile še posebej negativna čustva po dejanju, le redko je bil storilec teh dejanj pod vplivom alkohola ali drugih substanc, in žrtve so velikokrat izkusile agresijo s strani napadalca.
- Ženske, ki so označile dogodek kot posilstvo so tudi v večji meri krivile storilca. Preverjali so tudi situacije, v katerih se je zgodilo posilstvo, in ugotovili naslednje.
- Pri ženskah, ki so svojo izkušnjo opisale kot posilstvo, so bile v večini (76 odstotkov) primerov prisotne naslednje situacije: a) spale so, ko jih je zbudil napadalec, ki je izvajal spolno nasilje ali pa jih je napadalec prepričal, da spolni odnos ne bo zgodil, pa se na koncu je, b) nekdo, ki ni bil partner ženske, je z grožnjami ali silo posilil žensko, c) napad je izvedel starejši in močnejši storilca v rani mladosti žrtve. Te situacije imajo skupno to, da je ženska imela zmanjšano moč; ali je spala, ali jo je storilec pretental, ali je bila otrok. To kaže na pomembnost tega, da ženska čuti, da ni mogla preprečiti posilstva.
- Pri ženskah, ki niso označile dejanja kot posilstvo, pa so bile v večini primerov (86 odstotkov) prisotne naslednje situacije: a) ženska je bila močno okajena, tako da se ni mogla upreti, b) po več negativnih odgovorih je ženska popustila moledovanju partnerja, c) moški je uporabil silo za oralni ali digitalen spolni odnos, č) starejši in močnejši partner je uporabil grožnje, da je prišel do spolnega odnosa, čeprav se je ženska temu upirala. Samo 20 odstotkov žensk, ki je označilo izkustvo kot posilstvo, je opisalo situacije, podobne tem štirim.

Avtorji na koncu članka še pridajo, da so drugi raziskovalci ugotovili pri ženskah, ki so bile preveč okajene, da bi se upirale, da je njihova travma po posilstvu manjša (Layman in dr.; Koss in Kilpatrick v Kahn in dr. 2003: 241).

Tudi Jan Jordan je zapisal, da mnogo avtorjev opaža nizko stopnjo prijavljanja posilstev (Gilmore in Pittman 1993; Gregory in Lees; Hall; Kelly; Koss in dr.; Williams v Jordan 2002: 321). Meni tudi, da veliko faktorjev vpliva na prijavo; ali je žrtev dojemala svoje izkustvo kot posilstvo (Kelly; Warshaw; Wiehe in Richards v Jordan 2002: 321), ali je posilstvo storil neznanec (Harris in Grace; Koss in dr.; Pino in Maier v Jordan 2002: 321) in ali so bile prisotne resnejše fizične poškodbe (Chambers in Millar; Lees in Gregory; Pino in Meier v Jordan 2002: 321).

Sedaj obrnimo vprašanje; kaj privede žrtev do tega, da zločin prijavi? Jan Jordan (2001: 685) po intervjuju z osemindesetimi žrtvami iz Nove Zelandije o njihovi prijavi pride do naslednjih zaključkov; v samo šestih primerih so žrtve najprej povedale policiji; 36 odstotkov je najprej povedalo prijateljici, druge so najprej povedale družini, partnerju, sosedu ali svetovalcu. V 57 odstotkih so same povedale policiji, v sedmih primerih je prijateljica povedala policiji, manj pogosto drugi ljudje, ki jih je žrtev poznala (partner, družina). Od teh 57 odstotkov žrtev, ki so same navezale stik s policijo, jih je dobre tri četrtine to storilo preko telefona, ostale so odšle na postajo. Od tistih žrtev, ki so same prijavile posilstvo, jih je tretjina dejala, da so to storile, ker si čutile, da je tako prav, druga tretjina zato, ker je želela obvarovati druge, 25 odstotkov je dejalo, da ni želelo, da bi storilec ostal nekaznovan ter 26 odstotkov žrtev je prijavo podalo, ker se je balo, da bi storilec dejanje ponovil.

Čeprav se v svojem diplomskem delu ukvarjam predvsem z ženskimi žrtvami posilstev, lahko tukaj omenimo tudi moške žrtve, saj te doživljajo še večje travme, in posilstva še redkeje prijavljajo, kar so ugotovili tudi Damon Mitchell in drugi (1999: 369). Avtorji navajajo raziskave, ki kažejo, da moške žrtve doživljajo hujše psihološke in fizične travme po dogodku (Goyer in Eddleman v Mitchell in dr. 1999: 369) in da se njih tudi doživlja kot sokrivce (Whatley in Riggio v Mitchell in dr. 1999: 369). Avtorji omenjajo študijo (Hickson in dr. v Mitchell in dr. 1999: 369), v kateri so pokazali, da je bilo kar 25 odstotkov posameznikov v vzorcu homoseksualnih moških podvrženih spolnemu odnosu, na katerega niso pristali. Mitchell in drugi (1999: 370) so ugotovili, da: "/g/lede na družbeno stigmo, ki je povezana z posilstvi moških, je zelo verjetno, da so posilstva moških prijavljena še v manjši meri kot

posilstva žensk.” Njihova raziskava je potrdila rezultatom prejšnjih raziskav, da ljudje krivimo žrtve posilstev (v tem primeru moške). Moški so dojemali žrtev za bolj krivo kot ženske ter so ji pripisovali več uživanja v tem kot ženske. To bi lahko razložili z razliko med spoloma in žensko sposobnost da se vživi v žrtev in identificira z žrtvijo. Žrtev so tudi dojemali za bolj krivo, če je bila opisana kot homoseksualec, kot če je bila opisana kot heteroseksualec.

4. Predsodki in miti v razmišljanju ljudi o posilstvih

V družbi obstajajo, pa naj se še tako trudimo to zanikati, predsodki, stereotipi, miti, 'ljudske predstave' o posilstvih. Boškić Ružica (1999:14) v svojem diplomskem delu omenja avtorico Jogan, ki poudarja, da je mitom kljub nekaterim razlikam skupno opravičevanje mizogine, ženski sovražne prakse. Takšna usmeritev se kaže že od antične grške misli naprej, neprekinjeno do sodobnosti v židovsko-krščanski tradiciji, katere bistvena lastnost je obvladovanje in podcenjevanje žensk kot pomanjkljivih bitij. Miti so del kulturnega koda, ki s poudarjanjem razlik med moškimi in ženskami uteleša vrednote, ki omogočajo moškim večjo oblast v družbenem in političnem življenju. Zagotavljanje nespremenljivosti konkretne stvarnosti je glavna funkcija mitov in ni naključje, da se jih začne poudarjati ravno v obdobjih, ko družbam 'grozi' sprememba. Kakorkoli jih poimenujemo, dejstvo je, da njihov obstoj močno vpliva tudi na dojetanje žrtev posilstva. Pa jih preglejmo!

Začnimo kar pri raziskavah, ki so merile, ali se nagnjenost k temu, da verjamemo mitom, navezuje tudi na kakšno drugo osebnostno lastnost. Mite o posilstvih so definirali kot "stereotipna mnenja o posilstvu, ki krivijo žrtev ter razbremenijo posiljevalca"⁸ (Bohner in dr. 1998, stran 258). Ta mnenja se pogosto ocenjuje z trditvami kot: "ženske, ki so posiljene, so to iskale".

Raziskavo, ki je za nas še posebej zanimiva, so opravili Helmut Kury, Milan Pagon in Branko Lobnikar (2002: 517), in v uvodu poudarili:

Vedno več empiričnih študij, še posebej ameriških, kaže na to, da na velik delež ljudi in med njimi tudi žrtev vplivajo miti o ozadju in razlogih za spolne prestopke. Ti miti so eden od razlogov za spolne prestopke, kot tudi za stigmatizacijske procese pri žrtvah po njihovi viktimizaciji. To je ozadje procesov sekundarne viktimizacije in stigmatizacije.

Raziskava Helmuta Kuryja ter drugih je merila, kako vpliva viktimiziranost osebe na pripisovanje osebnih značilnosti tej osebi, ter kako vplivajo osebna mnenja na pripisovanje teh značilnosti. Najprej se je ustvarila raziskovalna skupina na univerzi v Freiburgu, ki je začela z mednarodno raziskavo tega pojava. Raziskovali so, kako različne skupine v družbi

⁸ stereotypic beliefs about rape that blame the victim and exonerate the rapist

dojemajo žrtve zločinov, posebej spolnih zločinov. V Sloveniji izvedena raziskava je bila izredno zanimiva tudi zato, ker so prvič raziskovali vzorec študentov varstvoslovja, študentov torej, ki bi v prihodnosti lahko imeli opravka z žrtvami zločinov. Empirična študija se ni razlikovala od prej izvedenih. Da bi izmerili različen odnos do žrtev različnih zločinov v primerjavi z navadno populacijo, so ustvarili pol strani dolg življenjepis 'normalne' slovenske ženske, ki je poročena in živi skupaj z možem in otroci. Nato so dodali štiri različne konce tem življenjepisom; prva zgodba se je končala s tem, da je bila gospa Kovač žrtev vloma, druga, da jo je že šestnajst let občasno posiljeval njen mož, tretja, da je bila pred šestnajstimi leti posiljena na poti domov; zadnja, četrta, pa je bila nevtralna. Udeleženci študije so naključno dobili enega od navedenih življenjepisov, nato pa so opisali osebo (s strinjanjem ali nestrinjanjem) s petdesetimi pridevniki (tako pozitivnimi, kot negativnimi).

Za ovrednotenje odnosa do žensk in še posebej do mitov, so dodali še vprašalnik s petimi lestvicami iz ameriške raziskave (Margolis v Kury in drugi 2002: 519). Lestvice so merile; Silencing the Self Scale lestvica je vsebovala 26 trditev, ki so merile odnos med dojetjem svojih pravic, potreb glede na potrebe partnerja. Attitudes toward Women Scale lestvica, ki je vsebovala 27 trditev, je merila, kako tradicionalne, konzervativne poglede na vlogo ženske v družbi ima oseba. Rape Supportive Attitudes Scale lestvica z 28 trditvami je merila sprejemanje nasilja v odnosih ter mnenja, ki nevtralizirajo in zmanjšajo resnost spolnih zločinov. Rape Empathy Scale je vsebovala 26 trditev, ki so merile stopnjo empatičnosti z žrtvijo, ter Attitude toward Intimate Violence Scale z enajstimi trditvami je bila instrument, podoben drugi in tretji lestvici, ki je meril sprejemanje nasilnega obnašanja v partnerstvu.

Vzorec je bil sestavljen iz 124 študentov Fakultete za Policijsko Varnostne Vede. Rezultati so pokazali, da so študentje dojemali vse tri skupine viktimiziranih žensk bolj negativno kot neviktimizirano skupino. Razlike med nevtralno skupino in ostalimi so najmanjše pri skupini, pri kateri je bil razplet življenjepisa rop, malo večje pri skupini s posilstvom, ki ga je zagrešila žrtvi neznana oseba, in največje v primerjavi s skupino, kjer je posiljeval mož. V zadnjem primeru je bila večina razlik celo statistično pomembna, kar kaže na to, da je opis osebe, ki je bila viktimizirana, bolj negativen kot opis osebe, ki ni bila. Razlik med spoloma v odgovarjanju ni bilo; večje razlike so se pojavile predvsem pri nevtralnem življenjepisju.

Ko so primerjali rezultate petih lestvic glede na spol udeležencev, so ugotovili jasne razlike (ki so bile prisotne tudi v nemškem vzorcu). Rezultati so se ujeli s prejšnjimi raziskavami,

samo pri prvi lestvici – Silencing the Self so bili malce drugačni. Moški so se označili za bolj konzervativne, tradicionalne v odnosu do žensk, izkazali so večje sprejemanje nasilnega obnašanja do žensk, manj empatije do žrtev, ter večje sprejemanje nasilnega obnašanja v partnerstvih. Samo prva lestvica ni pokazala bistvenih razlik med spoloma.

Kar se tiče razlike med vzorcema (slovenskim in nemškim) avtorji opozarjajo, da lahko razlike pripišemo tako različnim okoljem, kot tudi dejstvu, da nemški vzorec sestavljajo študentje, ki niso študirali za poklic kriminalista. Rezultati kažejo, da se slovenska skupina označuje kot bolj tradicionalna v mnenjih, ki zadevajo vlogo žensk v družbi, da slovenska skupina sprejema bolj nasilno obnašanje do žensk, ter kaže odnos, ki zmanjšuje in nevtralizira nasilno obnašanje do ženske. Slovenci kažemo tudi manj empatije ter večjo stopnjo sprejemanja nasilnega obnašanja v partnerstvih.

V raziskavi so preverjali tudi, ali so sodelujoči v raziskavi, ki so bolj podrejeni partnerjem, z bolj tradicionalnimi in konzervativnimi pogledi na vlogo žensk v družbi, sodelujoči, ki so tolerantni do spolnega nasilja v partnerstvu in z izkazano manjšo empatijo do žrtev ocenjevali viktimizirane ženske drugače. Ugotovili so, da je označitev žrtve pri njih bolj negativna. Se pravi, zaključujejo avtorji (2002: 523): “da na označevanje žrtev vpliva struktura mnenj oseb, ki jih podajajo.”

Chiroiro in drugi (2004) so v nizu treh študij raziskovali odnos med sprejemanjem mitov in posilstvi tako, da so merili, kako so sodelujoči v anketi ocenjevali spolno vzburjenje in pričakovan užitek pri spolnih odnosih, kjer so storilci dominirali nad žrtvijo. V prejšnjih raziskavah so merili nagnjenost k posilstvom s preprostim vprašanjem ‘ali bi bili pripravljene posiljevati, če bi bili prepričani, da vas ne bi odkrili’ (Malamuth; Malamuth in Check; Quackenbush v Chiroiro in dr. 2004: 428); Malamuth (1981) je ugotovil, da je bilo kar 35 odstotkov anketirancev pripravljeno do neke mere izvršiti spolni napad. Kritik na te raziskave je več, glavna je ta, da so bila vprašanja, ki so merila nagnjenost k posilstvu, pomešana med vprašanja o spolni aktivnosti in so morda tudi zaradi tega dejstva anketiranci kazali tako pripravljenost, saj so menili, da so to sprejemljivi načini spolnega obnašanja. Prav tako bi lahko zaradi takih direktnih vprašanj anketiraneec odgovarjal na družbeno sprejemljiv način. Zato so Bohner in drugi (1998) razvili nov pristop za merjenje nagnjenosti k posilstvom, in to s petimi scenariji, ki opisujejo posilstvo, kjer beseda posilstvo ni nikoli uporabljena. Sodelujoči morajo le označiti, v kolikšni meri bi bili pripravljene se obnašati kot oseba, ki jo

scenarij opisuje. Ta pristop ni kazal nobene statistične povezave z željo po vključenosti v družbo, kot ga je kazal Malamuthov pristop. Poleg tega pa se je sklonost k posiljevanju do neke mere še povečala.

Kot dober kazalec nagnjenosti k posilstvom so se v prejšnjih raziskavah izkazala prepričanja v povezavi s posilstvom. Raziskovalci so ugotovili, da so osebe, ki so imele visoke vrednosti pri RMA⁹ vprašalniku (Rape Myth Acceptance), kazale večjo nagnjenost k posiljevanju (Bohner in dr.; Malamuth; Malamuth in Check; Tieger v Chiroiro in dr. 2004: 428). Bohner in drugi (1998) so tudi ugotovili, da ima RMA posledice na pripravljenost posiljevati; ko so sodelujoči najprej rešili RMA del in šele nato nagnjenost k posilstvu, se je pokazala večja povezanost med obema kot obratno. Tej hipotezi pritrjuje Burtova (1978) ki je zapisala, da miti o posilstvih nevtralizirajo ali psihično sproščajo, tako da morebitni posiljevalci 'izključijo' prepovedi družbe o poškodovanju drugih.

Chiroiro in drugi omenjajo dva motiva za posilstvo, kot jih navaja literatura;

- Želja po spolnem odnosu, kjer sta prisotna dva vidika (ta motivacija je izključno spolne narave)
 - o Evolucijski: moški poskuša prilagoditi strategijo, ker ne more priti do konsenzualnega spolnega odnosa (Thornhill in Palmer; Thornhill in Thornhill v Chiroiro in dr. 2004: 429).
 - o Splošen pristop na podlagi stroškov in koristi, kjer posiljevalec meni, da so posledice zanj manjše kot je nagrada-spolni odnos (Medea in Thompson v Chiroiro in dr. 2004: 429).
- Feministično gledanje na posilstvo kot na izražanje moči (Anderson in Swainson v Chiroiro in dr. 2004: 429), kjer spolnost ni motivacijsko pomembna, gleda se nanj kot 'psevdoseksualno dejanje' ali "spolno obnašanje v primarni službi potreb, ki niso spolne narave"(Groth v Chiroiro in dr. 2004: 429).

Avtorji tudi poudarjajo, da so raziskave o motivih posiljevalcev dale različne rezultate. V raziskavi (Scully in Marrolla v Chiroiro in dr. 2004: 429) so obsojeni posiljevalci omenjali željo po razburjenju in tveganju pred željo po spolnem odnosu in dominaciji, v drugi raziskavi (Prah in Ayerakwa v Chiroiro in dr. 2004: 429) pa sta raziskovalca na podlagi razgovorov z

⁹ visoko točkovanje glede na lestvico RMA ali Rape Myth Acceptance, lestvico, ki jo je v osemdesetih razvila Burtova in se še danes uporablja.

obsojenci zaključila, da so posiljevalci podcenjevali resnost svojih dejanj in so želeli samo zadovoljiti svoje spolne potrebe, pri tem pa racionalizirali svoje dejanje z mitom, da moški ne morejo kontrolirati svoje spolnosti. Študija o študentih, ki so priznali, da so uporabili silo v svojih spolnih odnosih (Yegidis v Chiroiro in dr. 2004: 429), je pokazala, da so ti redko omenjali željo po moči, so pa omenjali, da so se spolno vzburili med temi dejanji. Ostale študija kažejo, da posiljevalci, ki posiljujejo na zmenkih, poskušajo z indirektnimi taktikami, kot na primer, da opijejo žensko, ali pa ji prisegajo ljubezen zato, da bi prišlo do spolnega odnosa. Kadar te taktike ne uspejo, pa uporabijo bolj neposredne oblike nasilja (Ellis; Koss in Leonard; Mosher in Anderson v Chiroiro in dr. 2004: 429). Po teh študijah bi sklepali, da dominacija ni glavna motivacija za posilstvo, ampak želja po spolni zadovoljivosti. Toda te raziskave temeljijo na dejstvu, da so posiljevalci sami ocenjevali svoje vedenje, kar postavlja dvoje vprašanj; mogoče se posiljevalci niso zavedali svojih resničnih motivov (Ellis v Chiroiro in dr. 2004: 430), ali pa niso želeli priznati, da je bil njegov glavni motiv za posilstvo želja po dominaciji. Najbolj pogosti miti o posilstvih pravijo, da moški ne morejo kontrolirati svoje spolnosti (Burt; Lonsway in Fitzgerald v Chiroiro in dr. 2004: 430), zato je možno da posiljevalci uporabijo družbeno bolj sprejemljive razlage za racionalizacijo, za opravičilo ali za zagovarjanje svojega obnašanja (Bohner in dr.; Prah in Ayerakwa; Scully in Marolla v Chiroiro in dr. 2004: 430). Ena od raziskav o morebitnih motivacijah storilcev pa je privzela drug način (Hamilton in Yee v Chiroiro in dr. 2004: 430) saj je temeljila na dveh nasprotujočih si predpostavkah:

- če je posilstvo zgolj način pridobitve spolnega odnosa, potem bi boljše poznavanje travmatičnih učinkov posilstva na žrtev preprečilo moškim, da bi posiljevali;
- vkolikor pa je motivacija storilcev izražanje moči, pa poznavanje učinkov ne bi imelo nikakršnega vpliva na nagnjenost k posilstvu, lahko bi ga celo povečalo.

Iz tega razloga sta ocenila poznavanje travmatičnih učinkov pri študentih, hkrati pa sta merila njihovo nagnjenost k posilstvu in rezultati so pokazali na posilstvo kot način pridobitve spolnega odnosa, saj so tisti študentje, ki so vedeli več o teh učinkih, tudi kazali manjšo pripravljenost k posiljevanju.

Chiroiro in drugi (2004: 436-438) so ugotovili, da je višja nagnjenost k posilstvom, ki jo izkazuje posameznik s stereotipnimi pogledi na spolno nasilje lahko povezana z željo po dominiranju nad ženskami. S tem zaključkom nekako pritrdijo feministkam, ki iščejo motiv za posilstvo v moški želji po dominaciji. Ker so to študijo naredili na vzorcu študentov iz Nemčije, Anglije in Zimbabveja, izključijo tudi možnost, da so ugotovitve povezane z

nacionalnostjo moškega (čeprav so študentje iz Zimbaveja najbolj verjeli stereotipom, bili najbolj nagnjeni k posilstvom ter najbolj izkazovali zadovoljstvo pri dominaciji nad ženskami, kar lahko pojasnimo z bolj tradicionalno kulturo). Avtorji so tudi zaključili: “posamezniki, ki v veliki meri sprejemajo mite o posilstvih (kakor jih meri lestvica RMA), kažejo veliko nagnjenost k posilstvom.” (Chiroiro in dr. 2004: 439)

Bettina Frese, Miguel Moya ter Jesus L. Megias so izvedli študijo (2004), ki kaže, da ljudje, ki sprejemajo mite (visok RMA), pripisujejo več odgovornosti žrtvi, ocenjujejo travmo kot manj hudo, in bi v manj primerih svetovali žrtvi, da prijavi posilstvo policiji kot ljudje, ki ne sprejemajo mitov v tolikšni meri (nizek RMA). S tem raziskava ponovno potrjuje, da je RMA pomemben kazalec človekovih mnenj o krivdi žrtve (Krahe; Stormo in dr. v Frese in dr. 2004: 76). Edino mnenje o storilčevi krivdi ni bilo odvisno od stereotipnih pogledov na posilstvo. Glede odvisnosti od situacije pa je študija ugotovila, da ljudje pripisujejo žrtvi največjo krivdo pri posilstvih, ki jih je storil neznanec, medtem ko ne preseneča dejstvo, da so največjo krivdo storilca pripisali prav tako pri posilstvih, ki jih je zagrešil neznanec. Tudi največjo travmatičnost dogodka so pripisali posilstvom, ki jih stori neznanec, kar pa ni v skladu z raziskavami, ki kažejo na to, da so žrtve posilstev, ki so jih storili znanci, v podobni meri nagnjene k travmatskim simptomom¹⁰ (Koss; Shapiro in Schwarz Frese in dr. 2004: 77). Tudi pri vprašanju, komu bi svetovali, da posilstvo prijavi, so ljudje odgovarjali, da bi žrtvam svetovali predvsem v situacijah, ko je posilstvo zagrešil neznanec.

Brenda Geiger in drugi (2004) so raziskovali, v kolikšni meri vzorec 900 izraelskih srednješolcev podpira posilstvo na zmenku ter, ali je pripisovanje krivde žrtvi posilstva v kakšni povezavi s to podporo. Srednješolci so sodelovali v anketi. Regresijska analiza je pokazala, da sta spol in starost bolj povezana z odgovori, ki kažejo na tolerantnost do posilstev na zmenku. Dijaki z nižjimi ocenami so večkrat podpirali take odgovore kot dijakinje. Njihovi izsledki podpirajo izsledke ostalih raziskav (Feltley in dr.; Holcomb, Holcomb, Sondag in Williams; Krajewski in dr.; Lonsway in Fitzgerald v Geiger in dr. 2004: 420), z namenom odkrivanja razlike med spoloma pri izražanju podpore do posilstev na zmenku. Med ugotovitve raziskovalcev sodi, da se razlika med spoloma manjša s starostjo, čeprav so prav vse štiri kategorije stereotipov, ki opravičujejo posilstva, ostale;

- stereotipi o času in kraju zmenka;

¹⁰ tudi raziskava, ki so jo pri nas opravila Milan Pagon in Branko Lobnikar, in o kateri je tekla beseda v tem poglavju, je pokazala na to, da pripisujemo največjo travmatičnost posilstvom, ki jih zagreši znani storilec.

- stereotipi, ki zmanjšujejo resnost posilstva;
- stereotipi o lastnostih žrtve na zmenku ter
- stereotipi o motivu posiljevalca.

Več kot tretjina dijakov je podpirala izjave, ki pripisujejo krivdo žrtvi (vse punce se zanimajo za spolnost; punce, ki rečejo ne, v resnici mislijo da ter punce krivijo fante brez razloga). Zanimivost te raziskave je v ugotovitvi, da dijaki ne dojemajo več ženskega povabila na zmenek, pitja alkohola na zmenku, štopanja in božanja kot povabilo k spolnosti. Tudi izjave, ki zmanjšujejo resnost posilstva, vzete iz RMA (Rape Myth Acceptance Scale), ki jo je razvila Burtova niso dobile izražene podpore (vse punce si želijo biti posiljene ter pridne punce niso nikoli posiljene). Ugotovili so tudi, da je kar velik odstotek, pri nekaterih odgovorih celo 15 odstotkov, dijakinj odgovorilo pritrdilno na trditve, kot so: ko punce rečejo ne, tega v resnici ne mislijo ter, punce krivijo fante brez razloga. To pripisujejo seksistični vzgoji. Kar tretjina dijakov in dijakinj je pritrdilo trditvi, da bi vsi moški posiljevali, če bi lahko ušli kazni za to. Enak delež dijakov (33 odstotkov) je pritrdil, zanikal in bil neodločen pri trditvi, da so posilstva dejanja, ki jih vodi močan impulz, ki se mu ne da upreti. Avtorji menijo, da bi mogli dijake dodatno osveščati o resničnih motivih za posilstvo, saj so ti pogostokrat povezani z občutkom moči in ne željo po spolnosti (Belknap; Brownmiller v Geiger in dr. 2004: 422).

Zoran Kanduč (1998) je naštel tri –kakor jih je sam poimenoval- ‘ljudske predstave’ o posilstvih. Prva predstava je, da je **ženska sama odgovorna za posilstvo**. Odgovorna naj bi bila zaradi svojega videza, s katerim naj bi zapeljala storilca do te mere, da se ni mogel več obvladati. Druga predstava je, da so **ženske lažnivke, da lažejo že po naravi**¹¹. Ženska hoče denar, maščevanje, preprosto želi moškemu škodovati ali pa si je vse skupaj izmislila. Tretja predstava je, da **ženske uživajo, ko so posiljene**. Ženske naj bi imele nezavedno željo, da bi jih kdo posilil¹². Zato naj bi celo same silile v situacije, ko je večja verjetnost posilstva. Dokaz o obstoju tega razmišljanja so tudi vprašanja, kot na primer, ali je bila vagina žrtve vlažna med posilstvom.

¹¹ Spomnimo se samo biblijske zgodbe o Putifarjevi ženi, pohotni Egipčanki, ki je obtožila Izraelca Jožefa, da jo je posilil. Samo ugibamo lahko, kakšen škodljiv vpliv je v zgodovini imela za zgodba, saj so bržkone vsak poskus ženske, da bi prijavila posilstvo, ocenili skozi prizmo te zgodbe.

¹² Tu bi še posebej opozorila na anonimne forume. Sama sem na forumu m3njalniki zasledila prav grobo komentiranje moških, češ da saj si ženske želimo grobega seksa, potem pa prijavimo nedolžne moške, ko so nam v resnici želeli ustreči. Takih komentarjev je še veliko po forumih, in na žalost se najdejo tudi (najbrž naivna) dekleta, ki tem mnenjem pritrjujejo.

Prej omenjena Irina Anderson (1999: 378-380) v svojem članku omenja raziskave, ki kažejo, da so žrtve posilstev soočene s krivdo od drugih zaradi faktorjev, ki so bili navzoči pri posilstvu, in ki segajo od žrtvine obleke, dejstva, da je poznala storilca, ter zaužitja alkohola. Avtorica dodaja: “/r/aziskave so potrdile, da opazovalci pogosto pripišejo behavioralno in karakterni krivdo žrtvi, ko morajo presoditi o posameznem dejanju posilstva” (Calhoun, Selby in Warring; Karuza in Carey; Luginbuhl in Mullin v Anderson 1999: 378). Andersonova ugotovi, da se krivda, ki jo pripišejo ljudje žrtvam posilstev, ujema z samoobtoževanjem, in da se celo odstotek karakternih in behavioralnih faktorjev ujema; Andersonova še navaja izsledke študije (Janoff-Bulman v Anderson 1999: 379), ki je pokazala, da približno 70 odstotkov anketirancev pripiše krivdo obnašanju žrtve, 20 odstotkov pa pripiše krivdo osebnosti žrtve, odstotki, ki so po izsledkih drugih raziskovalcev značilni tudi za samoobtoževanje (1999: 390-392).

1) **Predsodki, povezani s pitjem alkohola:** Corbin in drugi (2001: 298) so ugotovili, čeprav njihova študija ni raziskovala prav uživanje alkohola, da so ženske verjele, da alkohol poveča socialnost in da služi kot izgovor, da se zapleteš v spolno obnašanje, ki drugače ni primerno. Omenili so izsledke raziskave (Norris in dr. v Corbin in dr. 2001: 298), ki je pokazala da to pričakovanje služi kot racionalizacija zelene spolne aktivnosti, ki drugače ni v skladu s stereotipi o spolnem obnašanju ženskega spola. Avtorji so omenili tudi študijo (George, Gounic in McAfee v Corbin in dr. 2001: 299), kjer so ugotovili, da so v študijo vključeni subjekti ocenili žensko, ki pije alkohol, kot bolj seksualno, bolj razpoložljivo za spolnost, ter bolj pripravljeno vključiti se v predigro in spolni odnos kot žensko, ki ne pije. Podobne izsledke je podala še ena raziskava (Cue, George in Norris v Corbin in dr. 2001: 299); ženske ocenjujejo druge ženske, ki pijejo kot bolj ranljive ter bolj razpoložljive za spolnost kot tiste, ki ne pijejo alkohola. Corbin in drugi navajajo še vrsto raziskav, ki kažejo, da posamezniki, ki pijejo, vzbujajo občutek večje spolne razpoložljivosti kot tisti, ki ne pijejo (Corcoran in Thomas; George in dr. v Corbin in dr. 2001: 299). Avtorji omenijo teorijo, ki jo je razvil Steele (1990) in se imenuje »alcohol mytopia«. Teorija pravi, da v konfliktni situaciji naj bi pitje alkohola omejilo pozornost posameznika le na najbolj pozornost zbujujoče namige iz okolja. Tako ženska, ki pije, naj ne bi bila sposobna opaziti vedno večjo spolno vzbujenost napadalca.

Prav tako s pitjem alkohola pri žrtvi se je ukvarjala raziskava Regine A. Schuller in Anne Steward (2000). Avtorici sta omenili več študij, ki so merile povezavo med pitjem alkohola in

kasnejšim spolnim deliktom (Frintner in Rubinson; Koss, Gidycz in Wisniewski; Muehlenhard in Linton; Wilsnack v Schuller in Steward 2000: 563). Ugotovitev nekaterih je bila, da se nekje med tretjino in tremi četrtinami primerov posilstev zgodi pod vplivom alkohola (Testa in Parks v Schuller in Steward 2000: 563). Metodološko orodje za svojo raziskavo sta prevzeli od prejšnjih raziskav, ki so merile, kako ljudje (na splošno) ocenjujejo vlogo alkoholiziranosti pri nehotenem spolnem odnosu (George, Cue, Lopez, Crowe in Norris; George, Gournic in McAfee; Abbey in Harnish; Corcoran in Thomas v Schuller in Steward 2000: 563). Vse navedene raziskave so pokazale, da so ženski pod vplivom alkohola (žrtvi) pripisali veliko večjo seksualno odzivnost (lažje se jo zapelje in lažje vključi v predigro in spolni odnos kot žensko, ki ne pije) oziroma da, ko ženska seže po pijači, s tem nehote da znak pripravljenosti na spolni odnos. Ti izsledki kažejo, kako bi lahko bila zgodba ženske, ki je pila alkohol, manj verjetna, še posebej, če je poleg tega pil tudi storilec. Avtorici naštejeta nekaj raziskav, ki so ugotovile, da se s pitjem poslabša dojemanje žrtve in se poveča dojemanje njene krivde v dogodku (Hammock in Richardson; Ricardson in Campbell v Schuller in Steward 2000: 563). Pitje pri storilcu pa, obratno, zmanjša resnost njegovega zločina in njegovo krivdo. V dveh študijah (Norris in Cubbins; Stormo, Lang in Stritzke v Schuller in Steward 2000: 564) so raziskovalci ugotovili, da ko so v opis oseb zapisali, da sta oba – tako žrtev, kot storilec- pila, so udeleženci v raziskavi v veliko večji meri dvomili v resničnost posilstva ter so dojemali žrtev negativno, kot odgovorno, medtem ko so storilca dojemali kot manj odgovornega. Izjema so bile le zgodbe, kjer so zapisali, da je moški spil manj kot ženska; v tem primeru so udeleženci videli zločin hujši, kar je navedlo raziskovalce (Norris in Cubbins v Schuller in Steward 2000: 564), da so menili, da v takem primeru ljudje vidijo moškega kot izkoriščevalca situacije. Avtorici navajata tudi raziskavo (Schuller in Wall v Schuller in Steward 2000: 564) kjer so raziskovalci pred namišljeno poroto predstavili primere posilstev (v nekaterih primerih sta oba, žrtev in storilec pila, v nekaterih sta bila trezna, ali pa je bil eden trezen, drugi ne). Ta raziskava je prav tako pokazala, da so v primerih ko je žrtev pila, jo udeleženci dojemali kot bolj odgovorno ter manj verjetno žrtev, hkrati pa so storilcu pripisali odgovornost na isti način; če je pil, je bil bolj odgovoren in bolj verjeten kot napadalec! Namišljeni porotniki so pogosteje obsodili primere, kjer sta oba pila, kot kadar nista pila.

Ask Elklit (2002) je analiziral odnos spola, izobrazbe in travmatičnih izkušenj na odnos do žrtev posilstev; in to preko spletne strani, namenjene predvsem žrtvam. Avtor (2002: 81) je ugotovil: “da imajo danski moški bolj negativno mnenje o žrtvah, kot ženske, toda mnenje se

je izboljševalo z zviševanjem starosti in izobrazbe, kar se je ujemalo z izsledki prejšnjih raziskav” (Blumberg in Lester; Gilmartin-Zena; Xenos in Smith v Elklit 2002: 81). Nekatere travmatske izkušnje so vplivale na dojetanje žrtev, a vpliv je bil majhen v primerjavi z vplivom starosti in spola. Avtor sam v članku podvomi o veljavnosti anket zaradi tega, ker so bile objavljene na spletu in ker je bilo veliko anketiranih žensk srednješolk (morebiti žrtev posilstva), anketiranih moških pa z visoko izobrazbo (kar je nakazovalo, da so seznanjeni s to problematiko).

Tudi mediji bistveno spreminjajo podobo zločinov. Marian Meyers (1997) je zapisala: “diskurzivne analize obravnave posilstev pri poročilih kažejo, da podpira prevladujoče poglede na ženske, moške in spolno nasilje” (1997: 80). V svoji knjigi omenja avtorico (Benedict v Meyers 1997: 28), ki je naštel osem faktorjev, ki lahko ustvarijo krivdo za žrtev; ali je žrtev ustrezala tradicionalni ženski vlogi matere z otroki; ali je poznala napadalca; ali je napadalec uporabljal orožje; je bil napadalec iste rase kot žrtev; je bila istega razrednega statusa, je bila žrtev iste etnične skupine kot napadalec, ali je bila mlada in ali je bila prisrčna, ljubka. Meyersova tudi analizira, kako so mediji predstavili zgodbo dveh žensk, ki sta ubili napadalca: “/z/godbi žensk, ki sta se uprli, delujeta upravičeno le, kadar je delovanje ženske znotraj okvirja patriarhalnega videnja ženske. Ženska, ki stopi izven tega okvirja je lahko predstavljena kot da ni imela pravice, da to počne; tiste, ki ostanejo znotraj, so upravičene” (1997: 82). Ko je Katerine Bursheim zabodla moža, ki jo je zlorabljal, je bila predstavljena kot zagrenjena starejša ženska, ljubosumna na svojega mlajšega moža, medtem ko je druga, ki je hladnokrvno zabodla posiljevalca, ki ga ni poznala, bila heroinja. To je pripeljalo avtorico k razmisleku o uporabi v posilstvu, in omeni raziskavo (Bart in O'Brien v Meyers 1997: 82), kateri sta avtorici nakazali, da ima ženska veliko več možnosti, da se izogne posilstvu, če se upira; pregovarjanje običajno ne pomaga. Menita, da ta mit je mehanizem družbene kontrole, ki ohranja ženske podrejene in odvisne. Razlike med posilstvoma, katera je Meyersova predstavljala v svoji knjigi so bile naslednje; eno je posilil storilec doma, drugo je napadel neznanec pred hišo; prva je bila je povabila storilca v hišo, medtem ko druga ni; avtorica omeni tudi mogočo razliko v predstavitvi primerov, ker so prvi primer predstavljali moški, drugega pa ženska, ki je na koncu tudi dejala, da je storilec dobil, kar si je zaslužil.

4.1 Mnenje policije o žrtvah spolnih deliktov

Simon Ekstrom (2003) se je v svojem članku ukvarjal z dvema vprašanjema; kako se je švedski sodni sistem ukvarjal s prijavljenimi primeri posilstev in katere izmed žrtev so dojemali kot verodostojne žrtve, katere moške pa kot možne storilce.

Med letoma 1946 in 1950 je Stockholmska policija zaslišala nekaj manj kot 150 moških glede njihovega domnevnega akta posilstva ali poskusa posilstva. Ta zaslišanja so vodila v 17 sojenj in 11 obsodb. Znotraj te petletne dobe so se torej sodna sredstva uporabila zgolj za dobrih deset odstotkov prijavljenih moških in nič več kot dva moška na leto sta bila obsojena za ta zločin. Se pravi, težavnost obsodbe za posilstvo ni nič novega. Preko zapisnikov je avtor ugotavljal, katere stvari so zanimale pravni sistem ter zakaj so katerega od procesov zavrgli.

Najprej je Ekstrom poudaril verodostojnost žrtve. Kot je zapisal: "samo nekateri moški so bili obsojeni, samo na nekatere ženske se je gledalo kot zaupanja vredne, ter samo nekatere situacije, v katerih se je posilstvo zgodilo, so se zdele mogoče - se pravi, odvisno je bilo, kdo je prijavil koga in zakaj" (Ekstrom 2001: 205). Verodostojnost so poudarili s policijsko preiskavo in skozi sojenje. Toda posamezniki so dobro vedeli, kaj se od njih pričakuje, bili seznanjeni s pomembnostjo, kako se jih dojema, prav tako kot so vedeli, katerim pripisanim identitetam se morajo izogniti.

Avtor je torej domneval, da krivda obtoženega ni slonela zgolj na objektivnih dejstvih, temveč je bila v veliki meri osnovana tudi na vtisu preiskovalcev o osebnosti vpletenih oseb. Trdi tudi, da način, na katerega je sodni sistem obravnaval te primere, kaže na to, da takó sodišče, kot policija dojemata spola kot bistveno različna ter spolno moralnost kot različno za ene in druge. Tožilec je že na začetku pretehtal teži primera in se odločil na podlagi izkušenj; vedel je točno, kaj mora biti prisotno; katera vprašanja se morajo razčistiti, kakšna pojasnila mora dati ženska ter morebitne priče, da podprejo zgodbo. Avtor pravi temu 'namišljen proces', ko tožilec sam pri sebi pretehta vse pozitivne in negativne plati primera.

Ekstrom se je v članku opiral na delo Joan W. Scott, posebno "Gender and the Politics of History" (1988); zanimalo ga je, kako spol deluje, se pravi, kako se ideje o razlikah med spoloma pojavljajo v povezavi s specifičnimi praksami ter definiranimi področji. Eno od

področij je zagotovo to, kako pravni sistem obravnava prijave posilstev žensk. Scottova je predlagala perspektivo, v kateri se socialni odnosi ohranjajo in reproducirajo predvsem zato, ker se nanašajo na spol. In seveda obratno, verjame da se razmerja moči zdijo legitimna ter razlike med spoloma naravne, ker se jih neprestano ponavlja in jih potrjuje v socialnih ter individualnih praksah. Avtor na podlagi tega postavlja tezo, da družba ponuja različne možnosti za ženske in moške; spol je tisto, iz česar morajo ženske, moški ter sodni sistem izhajati, to uporabljati ter jemati v obzir (Bäckman in Ekström 2001).

Po mnenju Ekstroma, celoten sodni proces s preiskavo vred temelji na parih stereotipih; nedolžni žrtvi, nepričakovanemu napadu ter nenormalnemu in nevarnemu storilcu (Boëthius; Sutorius v Ekstrom 2003: 209); ti trije stereotipi naredijo osnoven okvir, da se obtožba zdi verjetna in tožnik verodostojen. Bolj kot se ženska zdi 'nepokvarjena' in 'aseksualna' po svojem obnašanju in osebnosti, večja je možnost, da bo ustrezala podobi žrtve. Bolj kot se je zdelo domnevno posilstvo nepričakovan in nenaden napad, bolj je bilo verjetno, da se bo obtožnica spremenila v proces (avtor opozarja, da se v vseh obravnavanih primerih žrtev in storilec nista prej poznala). Ter nazadnje, bolj kot je storilec ustrezal pričakovanjem-mentalna nestabilnost, nepopravljiva kriminalnost, poudarjena seksualnost- večja je bila možnost, da se mu bo sodilo, temveč da bo tudi spoznan za krivega.

Pri moškem jih je predvsem zanimala deviacija od predpostavljene normalnosti ter tiste težnje, ki 'silijo' domnevnega storilca k dejanju; če je bila na primer njegova punca dalj časa odsotna in zato ni imel rednih spolnih odnosov, je to predstavljalo olajševalno okoliščino; naturalizirali so povezavo med potlačeni moškimi potrebami in seksualnostjo, ki se je ne da nadzorovati. Uporaba sile se je v takih primerih zdela bolj razumljiva in opravičljiva v tej luči.

Ženske, ki so prijavljale posilstva so tudi imele s spolom povezane lastnosti. Zanje se je domnevalo, da imajo notranji zadržek do spolnosti. Ekstrom navaja dva najbolj znana seksologa, Richarda Krafft-Ebinga ter Havelocka Ellisa, ki sta že od konca devetnajstega stoletja trdila, da sta ženska in moška seksualnost različni po naravi ter se izražata na različne načine (Sanday; Weeks v Ekstrom 2003: 212). Moški ne more vedno voditi svoje seksualne impulze, zato torej pogostokrat pride do nasilnosti v spolnem aktu. Ženska notranja skromnost pomeni, da potrebuje občasno pomoč močne roke, da se jo prepriča k temu, da razpre noge. To pa samo po sebi za te avtorje ni problematično. Po Ellisu je bila določena stopnja moške

prisile nujen element spolnega akta, glede na to, da skozi superiornost moškega in inferiornost ženske dobita oba svojo seksualno stimulacijo.

Ekstrom je tudi skoval izraz 'Casanova razumevanje upiranja ženske'. Znana seksologa in njuni izsledki nakazujejo, da se mora s prisilo preseči žensko seksualno pasivnost, kar pa naj bi v moških pustila sledi, tako da še dandanes ne vedo, kdaj je upiranje resno mišljeno. Nekateri od domnevnih posiljevalcev so tako ženskam povedali svoje prave poklice, naslove, nekateri so celo predlagali, da se sestaneta zopet naslednji dan. Ta odkritost naj bi kazala na to, da niso dojeli ta prisilen odnos kot posilstvo. Tako kot lik Casanove naj bi vedeli, kaj si ženska globoko v sebi želi. Tako tudi po njihovo neprepričljiv 'ne' pomeni 'da'.

Ženska, ki vloži obtožbo, mora torej dosegati implicitne zahteve po spolni nedostopnosti. Situacija se obrne; namesto da bi se spraševali o moralnosti in seksualnosti moškega, se sprašuje o moralnosti in seksualnosti ženske. Ona je tista, ki mora videti vnaprej ter upravljati z vprašanji o njeni zgodbi. Kdo je govoril s kom? Zakaj je sprejela določeno stopnjo intimnosti, in podobna vprašanja se zastavljajo. Verodostojnost žrtve je postala sodno priznana kvaliteta, ki se jo je dalo pridobiti glede na njene moralne lastnosti. Splošno dobro obnašanje (pri storilcu) in bolj seksualna narava (pri žrtvi) je bilo nekaj, po čemer so policija in sodišče spraševali, kar seveda pomeni, da so moralne kategorije vstopile v sodno dvorano skozi zadnja vrata. Posameznikovo verodostojnost so zavrnili takrat, ko so zavrnili njegovo osebnost; na preiskovanju pred policijo, sodiščem in forenzičnim psihiatrom ni bila verodostojnost, ampak posameznik sam.

Da so obtožili moškega, je moral spadati v interpretativni okvir, ki ga postavljajo sodne izkušnje prejšnjih sojenj posiljevalcem. Če je ženska bila še posebej spolno aktivna v preteklosti, je to 'hibo' lahko nadomestila z fizično zlorabo, očitvidci ali poprejšnjo kriminalnostjo osumljenca in obratno, ženska ki je utelešala ideal ženskosti je lažje prišla do sodne obravnave. Ali je zločin spadal pod 'absolute force, se pravi stopnjo nasilja, ki je potrebno, da se nek zločin šteje kot posilstvo, je bilo odvisno od precej elastične sodne presoje. Osebam, ki so bile 'particularly worthy' - še posebno vredne dodatnega varstva zaradi svoje mladosti, starosti ali hendikepa, ni bilo potrebno dokazovati toliko upiranja storilcu kot ženskam, na katere je gledalo sodišče z večjo skepso.

Damjan Miklič, kriminalist na oddelku za krvne in spolne delikte, v svojem diplomskem delu navaja avtorja, ki našteje razloge, kateri onemogočajo policistom, da vzpostavijo ustrezen stik z žrtvami spolnih dejanj (Nelson v Miklič 2002: 10):

- a) nelagodje ob dejstvu, da je posiljevalec tudi moški; to nelagodje predstavlja oviro za komunikacijo. Drugačno nelagodje po Nelsonu je prisotno tudi pri policistkah, zaradi dejstva, da same niso doživele žrtvine usode
- b) pomanjkanje sočutja z žrtvijo posilstva ter obtoževanje, ki lahko povzroči dodatno travmatiziranje žrtve in onemogoči proces pridobivanja informacij
- c) preveč služben nastop kot tudi preveč služben, uraden razgovor z žrtvijo, uporaba strokovnih izrazov ter vzbujanje občutka, da policist žrtve ne posluša ali da ji celo ne verjame – vzbujanje občutka, da opravlja razgovor samo zaradi postopka
- d) tudi pretirano občutenje stiske žrtve lahko onemogoči proces vzpostavitve stika
- e) izražanje nepravilnih stališč, šovinističen nastop policistov vzbuja pri žrtvah občutek, da so potencialni posiljevalci in se zaradi tega čustveno odmaknejo
- f) preveč podrobno spraševanje policista po nepotrebnem da je žrtvi občutek svojevrstnega 'voajerizma' policista
- g) ne vzpostavlja se odnos zaupanja med žrtvijo in policistom, s čemer se oteži službeni del razgovora
- h) policisti ne vodijo kontinuiranega razgovora temveč jih pogosto prekinjajo.

4.2 Mnenje žrtev o delu policistov in ostalih v postopku

Jan Jordan (2002: 319) je v uvodu svojega članka zapisal:

Vedno več je govora o obravnavi žrtev posilstva v policiji (Chambers in Millar 1983; Feild 1978; Gregory in Lees 1999; Holmstrom in Burgess 1982; Madigan in Gamble 1991; Radford 1987; Stone et al. 1983; Young 1983). Čeprav je vedno več policijskega usposabljanja na tem področju (Gregory in Lees 1999; Lees in Gregory 1997; Temkin 1997, 1999), še vedno obstajajo razlike v odnosu policistov do žrtev posilstva. Miti o posilstvih, ki so jih prepoznali že zgodnji opazovalci (Burt, 1980; Holmstrom in Burgess 1983; Schwendinger in Schwendinger 1974; Shapcott 1988) obstajajo še vedno in vplivajo na obnašanje do žrtev spolnega napada.

Avtor omenja raziskave, ki so pokazale na potrebo po zaposlitvi policistk za obravnavo žrtev (Bohmer in Blumberg; Carringella-Macdonald; Wood v Jordan 2002: 319). Menili so, da imajo žrtve pravico, da jih intervjuva ženska, sodeč, da bi isti spol deloval kot prednost in bi to dejstvo zagotavljalo sočutnost. Jordan meni, da je že v devetnajstem stoletju bila postavljena zelo trdna struktura policije: policija naj bi bili moški, ki nadzorujejo javno življenje moških, medtem kot bi ti moški mogli nadzorovati družinsko življenje. Ženske, ki so bile izven tega moškega nadzora so postale vir moralnega in socialnega zanimanja, in tudi faktor, ki je vzbudil zamisel o prvih policistkah (Brown in Heidensohn; Heidensohn; Schulz; Van Wormer in Bartollas v Jordan 2002: 320). Vstop policistk v policijsko delo je sprožila domneva, da so te boljše v obravnavi žensk in otrok, in pri tem so bile omejene na delo, ki je bilo bolj podobno socialnemu delu kot pravemu, policijskemu delu (Brown in Heidensohn; Van Wormer in Bartollas v Jordan 2002: 320).

Jordan (2001) je v prejšnji študiji raziskoval mnenje žrtev o delu policije in je v intervjujih z osemindesetimi žrtvami iz Nove Zelandije prišel do nekaterih dodatnih zaključkov (nekaj sem jih že predstavila med razlogi za prijavo posilstva), ki bi jih bilo smiselno pregledati. **Zadovoljstvo z delom policije:** 40 odstotkov žensk je bilo zadovoljnih z ravnanjem policije, 24 odstotkov zelo zadovoljnih, 20 odstotkov je bilo nezadovoljnih in 12 odstotkov zelo nezadovoljnih. Med pomembne dejavnike zadovoljstva so omenile to, da so imele občutek, da jim verjamejo, da jih jemljejo resno, da so imele občutek, da skrbijo zanje in da jih podpirajo.

Celo majhne geste prijaznosti so bile pomembne, ko so se počutile tako ranljive; da so jim ponudili kavo, dovolili da je kadila, in da je lahko prekinjala pripoved, ko je želela. Nekatere so menile, da bi jih mogli dodatno opozoriti in pripraviti na postopke, ki sledijo. Nezadovoljne so med razlogi omenile pomanjkanje empatije, da so imele občutek, da jih ocenjujejo, da njihova prijava ni pomembna (ker na primer so imeli druge, »bolj pomembne« stvari za opraviti). Potrebno bi torej bilo, da se izuri policiste, da bodo s primerno obzirnostjo postopali z žrtvami. Potrebno je tudi dobro poznavanje narave in vpliva travme posilstva na postopek prijave. Komentarji žrtev so izkazali, da si želijo, da bi postopek bil bolj usmerjen nanje in da bi prepoznali njihove potrebe in jih postavili pred zahteve policijskega postopka.

Zdravniški pregled: pregled je zelo pomemben za pridobivanje sodnih dokazov ter oceno žrtvinega zdravstvenega in duševnega stanja po posilstvu. Da bi dobili kar se da veliko dokazov so zdravniki v Novi Zelandiji priporočili, da se dokaze zbere največ 72 ur po posilstvu. Do osemdesetih let prejšnjega stoletja so pregled v Novi Zelandiji opravljali policisti, nato pa so zdravniki ustvarili prostovoljno organizacijo – Doctors for Sexual Abuse Care (DSAC). Kar se tiče pregleda; 68 odstotkov udeleženk intervjuja so pregledali, pri 18 odstotkih je minilo preveč časa, da bi bil pregled smiseln. Skoraj vse ženske (88 odstotkov) je pregledala zdravnica, in žrtve so izkazale veliko olajšanje zaradi tega. Večina (80 odstotkov) intervjuvank je bilo zadovoljnih s pregledom, samo ena ženska je izrazila veliko nezadovoljstvo, ker naj bi bil pregled agresiven in dodatno stresen. **Intervju:** postopek se nadaljuje z obsežnejšim intervjujem in podajanjem izjav; 73 odstotkov intervjujev so opravili na policijski postaji, 19 odstotkov pri žrtvi doma, in 4 odstotke v svetovalnici, na katero se je ženska obrnila. Od tistih žrtev, ki so podale intervju na policijski postaji, jih je 49 odstotkov ocenilo vzdušje kot toplo in podpirajoče, 23 odstotkov pa je ocenilo okolje kot hladno, klinično. Najbolj so cenile to, da so bile v prijetnem in sproščenem vzdušju, kjer so z njimi ravnali na prijazen, skrben način in jim je bila zagotovljena zasebnost. 51 odstotkov intervjujev so vodili moški, 41 odstotkov ženske, ostalo sta vodila oba spola. Žrtve so se jasno izrekle, da bi raje videle, da bi ženska vodila intervju.

Jordan (2001) omenja raziskavo (Young v Jordan 2001: 681) in je merila zadovoljstvo s prijavo in faktorje zadovoljstva. Ženske so dejale, da so najbolj cenile to, da so njihovo prijavo obravnavali z razumevanjem in podporo, da so kriminalisti kazali prijaznost in hkrati profesionalnost. Izrazile so nezadovoljstvo v primerih, ko so njihovo prijavo sprejeli s skeptičnostjo, ko so imele občutek, da jih policija preizkuša, ter ko so policisti bili premladi, nezmožni razumevanja občutkov žrtve. Policija jim naj ne bi tudi razložila postopka.

Jan Jordan je na podlagi drugih raziskav zapisal, da je analiza faktorjev, ki vpliva na policistovo odločanje pokazala, da so odločujoči faktorji naslednji: žrtev je ali zelo mlada ali zelo stara (Harris in Grace; Madigan in Gamble v Jordan 2002: 321), ima vidne fizične poškodbe, ki potrjujejo njeno zgodbo (Estrich; Harris in Grace; Pino in Meier v Jordan 2002: 321), in ni imela poprejšnjega odnosa z napadalcem, ali, še boljše, ga sploh ni poznala (Bohmer; Estrich; Harris in Grace v Jordan 2002: 321)

Avtor nadaljuje, da je prvi stik žrtve s policijo zelo pomemben (Epstein in Langenbah; Gregory in Lees; Kerstetter; Temkin v Jordan 2002: 322). Glede na kvaliteto interakcije lahko njihovo izkustvo pomaga vzpostaviti občutek varnosti in avtonomije ali pa ranljivosti in pomanjkanja varnosti. Vtis se zelo hitro ustvari in lahko vpliva na vse interakcije v prihodnosti. V njegovi raziskavi (2002) so žrtve posilstev, izrazile, da so občutile nelagodje, ker so prvi prišli moški na mesto dogodka. Nekatere žrtve, ki so na začetku govorile z policistko, so dejale, da ne bi mogle govoriti o teh podrobnostih z moškim (ena je rekla, da je bilo zadnja stvar, kar je želela v tistem trenutku slišati, moški glas, druga pa, da bi samo odšla od tam, če bi prišel moški). Tiste žrtve, ki so imele navzoča oba spola, so dejale, da je bila očitna razlika med obema (moški je ravnal z žrtvijo kot smetjo, medtem ko je ženska bila prijazna). Štiri ženske med petdesetimi intervjuvankami so dejale, da ni bil spol prav nič pomemben. Avtor je zato zaključil: “/j/asna preferenca, da bi bila navzoča policistka, je bila očitna”. Nekaterim so za kasnejši razgovor (podrobnejši) dali izbiro, ali bi raje govorile z žensko. Večina je bila zadovoljna s tem, da so lahko govorile z žensko. Ena od žensk je celo omenila primer, da so jo poklicali na postajo, kjer je mogla gledati pornografske kasete, da bi določili, katero jo je silil storilec gledati. Druga je omenila, da je slišala na hodniku seksistične šale in si je mislila, da so očitno na strani storilca. Nekatere so dejale, da je slabše, če pojasnjuješ moškemu, saj ne vidijo tako bistvene razlike med spolnim odnosom in posilstvom (ena od žensk je dejala, da se je med razgovorom policist večkrat nanašal na dogodek kot na ‘spolni odnos’, zato se ji je zdelo, da mu s tem zmanjšuje pomen). Ženske pa naj bi razumele ker nas je vse strah pred posilstvom, in se ne bi primarno ukvarjale samo z dejstvi. Nekaj jih je menilo, da so bili moški čisto primerni za izvrševanje razgovora, in da so ženske bile premalo empatične. Ena izmed žensk je dejala, da je bila prestrašena tudi zaradi števila policistov ki so preplavili njeno hišo (zločin se je zgodil v hiši). Poleg tega je menila, da če bi bila navzoča policistka, bi ji bilo lažje povedati, da bi rada zamenjala spodnje perilo in da ima menstruacijo. Na žalost se je isti ženski zločin ponovil; ponovno je storilec vlomil v

njeno hišo in jo posilil, toda takrat je primer prevzela ženska, in žrtev je dejala, da je bilo popolnoma drugače. Bila je zelo obzirna, ko je spraševala njene otroke o dogodku ni omenjala podrobnosti, da jih ne bi razburjala, in intervju je preselila v sosednjo hišo, ker je menila, da je žrtev preveč prestrašena.

Jordan omenja angleško študijo (Radford v Jordan 2002: 333), ki je pokazala, da 44 odstotkov žensk, ki so izkusile posilstvo meni, da bi bilo bolje, če bi njihov primer obravnavale ženske, medtem ko je 32 odstotkov menilo, da ne bi bilo bolje. Druga študija (Kennedy in Homant v Jordan 2002: 333), ki je obravnavala pretepe ženske, je ugotovila, da so bile policistke boljše v umirjanju situacije in pogovoru. V raziskavi, ki je sledila (1985) sta avtorja med policisti ugotovila, da moški menijo, da so policistke premalo odločne, policistke pa, da bolje opravljajo razgovore in so bolj potrpežljive. Avtor na koncu omeni, da bi bilo dobro urediti posebno enoto žensk, ki bi se ukvarjale predvsem s posilstvi.

Jennifer Temkin (1999) je naredila študijo prijav policiji v Londonu. Avtorica omenja, da je v osemdesetih letih pod vplivom kritike policija v Angliji spremenila postopek obravnave žrtve. Leta 1983 so ustanovili komite za spolne delikte, ki je med izboljšavami uvedel ustanovitev posebne enote za posilstva, sistem nadzora žrtve- ženske policistke ki sicer delajo redno službo, poleg tega pa skrbijo za žrtve pred, med in po preiskavi (chaperon), organizacijo tečajev za policiste ter rekrutiranje ženskih zdravnikov.

Temkinova omenja avtorja (Adler v Temkin 1999: 18), ki je izvedel obširno raziskavo preko pošte o zadovoljstvu z delom policije. Od 103 žensk, ki so odgovorile na kratek vprašalnik, jih je bilo 89% zadovoljnih ali zelo zadovoljnih z delom policije, 76% pa je izrazilo zadovoljstvo ali izredno zadovoljstvo nad moškimi policisti, ki so njihov primer obravnavali. Ostalih 24% je bilo pa nezadovoljnih, in nezadovoljstvo z delom policije je naraščalo s časom, ki je pretekel od prijave (vse tja do 70%), saj so imele žrtve občutek, da se noben ne zanima za njihove primere.

V študiji Temkinove so intervjuvali 17 žensk, ki so prijavile posilstvo. Od njih je le ena šla na postajo, kjer so takoj poklicali policistko. V ostalih primerih so policijo poklicali preko telefona. V šestih primerih so poklicale žrtve same, v osmih primerih tretja oseba, in v treh primerih od teh so to storile brez privoljenja žrtve.

Po klicu so policisti prišli k žrtvi. Večinoma so te izražale zadovoljstvo nad hitrim odzivom. V štirih primerih je prišla policistka sama, v petih primerih pa policist, v sedmih primerih sta prišla oba. Namen prvega pogovora je predvsem zbiranje podatkov o lokaciji, storilcu.. En policist je nato ostal z žrtvijo, drugi je začel zbirati dokaze. Večina žrtev je izrazila zadovoljstvo, da je policija prišla z navadnimi vozili, da policisti niso bili v uniformah in da je bila policistka navzoča. V enem primeru, ko je prišel policist in to v uniformi in s policijskim avtomobilom, se je žrtev počutila ponižano. Dve žrtvi, ki sta opisali prvi stik kot neprijeten, sta to pojasnili s tem, da sta imeli občutek, da ju policija ne jemlje resno.

Šele dan ali celo več dni po začetni prijavi se policija z žrtvijo še dodatno pogovori o dogodku, tako da zapišejo izjavo. Dokončanje izjave lahko traja več ur, lahko celo več dni. Čeprav je policija uredila posebne prostore za žrtve posilstev, so jih uporabili le v dveh primerih od sedemnajstih. Sedem so jih povabili na postajo, pet jih je podalo izjavo doma, ena pa pri prijateljici. Dve žrtvi nista nadaljevali postopka. Žrtve so izrazile veliko nezadovoljstvo s prostori, v katerih so vršili razgovore. Ena od žrtev, katera je podala izjavo na policiji, je dejala, da so prostori bili zelo hladni, brez opreme, in da ji niso niti ponudili pijače. Druga, ki je podala izjavo prav tako na policiji, je imela več vbodov po telesu, ker jo je storilec napadel z nožem. Ko je prosila za udobnejši stol, ker ni mogla sedeti na trdih plastičnih stoli, ji niso mogli ponuditi ničesar, tako da je bila prisiljena več dni po več ur sedeti v bolečinah. Tretja je omenila zaskrbljenost nad številom moških na postaji, kar se ji je zaradi travmatičnosti izkustva zdelo še posebej neprimerno. Ena od žrtev, pri kateri so vzeli izjavo pri njej doma, je bila izredno zadovoljna, saj se je počutila varno in udobno. Vse uradne osebe, ki so jemale izjavo, razen ene, so bile ženskega spola. Prav vse pa so bile pohvaljene zaradi odnosa do žrtve.

Na splošno so žrtve si želele, da bi jim policija verjela, da bi dali občutek, da jih primer zanima in da jih skrbi zanje, ne pa da so le statistika. Zelo jih je razjezilo, da jih policija ni po prijavi nič obveščala, kaj se je zgodilo s primerom.

Avtorica je zapisala tudi, da meni, da bi se razgovor, če ga žrtve nočejo opraviti doma, moral opravljati v prostorih, namenjenih za ta namen.

4.3 Mnenje žrtev o delu policije v slovenskih študijah

Damjan Miklič (2002), sam kriminalist v Skupini za krvne in seksualne delikte Urada kriminalistične policije v Ljubljani, je v svojem diplomskem delu izvedel pet intervjujev z žrtvami posilstev, ter jih spraševal o njihovem zadovoljstvu z delom policije. Izsledki so vprašljivi, ker je razgovor bil opravljen samo z petimi žrtvami, toda glede na to, da je izbral le žrtve, ki so prijavile posilstvo v zadnjih treh letih, glede na njihove različne starosti (19, 22, 24, 28 in 34) ter dejstva, da nobenega od teh primerov ni sam obravnaval, je vzorec dokaj zanesljiv. Škoda je le, da so žrtve izbrane le med tistimi, ki so posilstvo prijavile v Ljubljani, in ne drugod po Sloveniji.

Njegovi izsledki so bili naslednji;

- 1) dve izmed petih žrtev sta se odločili za takojšnjo prijavo in sta po dejanju podale prijavo na najbližji policijski postaji, v enem primeru so o storjenem dejanju spolnega nasilja obvestili zdravniki, ki so žrtvi nudili pomoč, ostali dve žrtvi pa sta se za prijavo odločili po telefonskem pogovoru z mamo oziroma prijateljico, vendar še zmeraj razmeroma hitro po dejanju. Ti izsledki so podobni prej navedenim izsledkom intervjujev, ki jih je opravil Jordan (2001), kjer so žrtve podale te odgovore; 36 odstotkov je najprej povedalo prijateljici, druge so najprej povedale družini, partnerju, sosedu ali svetovalcu. V 57 odstotkih so same povedale policiji, v sedmih primerih je prijateljica povedala policiji, manj pogosto drugi ljudje, ki jih je žrtev poznala (partner, družina). Od teh 57 odstotkov žrtev, ki so same navezale stik s policijo, jih je dobre tri četrtine to storilo preko telefona, ostale so odšle na postajo. Razlike so le med tem, kdo je podal prijavo (v slovenskem vzorcu so vse ženske same podale prijavo), ter načinom prijave (v slovenskem vzorcu sta kar dve od petih žrtev podale prijavo na policijski postaji).
- 2) le ena žrtev v slovenskem vzorcu je najprej o dogodku povedala kriminalistu, ostale štiri so se zaupale mami in prijateljicam po telefonu, takoj po storjenem dejanju. Dejale so, da tudi njim niso opisovale celotnega dogodka, saj naj bi šlo za preveč občutljivo temo. Novozelandske žrtve so v samo šestih primerih najprej povedale policiji; 36 odstotkov se je najprej zaupalo prijateljici, druge so najprej povedale družini, partnerju, sosedu ali svetovalcu.
- 3) vse slovenske žrtve so dejanje prijavile osebno; tri so prijavile na policijski postaji, ena na kraju storjenega dejanja spolnega nasilja, ena pa v Kliničnem centru, kjer je

morala poiskati pomoč zaradi dobljenih poškodb. Sedemindvajset žrtev ali 57 odstotkov intervjuvanih iz Nove Zelandije je samih povedalo policiji, v sedmih primerih je prijateljica povedala policiji, manj pogosto drugi ljudje, ki jih je žrtev poznala (partner, družina). Od tistih sedemindvajsetih žrtev, ki so same navezale stik s policijo, jih je 78 odstotkov to storilo preko telefona, ostale so odšle na postajo.

- 4) kot poprej omenjeno, je bilo vseh pet prijav podanih v roku parih ur po storjenem dejanju, kar je izredno pozitivno, glede na odgovore žrtev iz Nove Zelandije, kjer je le 62 odstotkov primerov prijavljenih isti dan, v 38 odstotkih pa je prišlo do večjega zamika med dogodkom in prijavo (v treh primerih celo več kot deset let).
- 5) med razlogi, ki so jih slovenske žrtve navedle za prijavo, sta najbolj izstopala želja po prijetju storilca in po preprečitvi prihodnjega delovanja. Ena od žrtev je navedla maščevanje storilcu. V novozelandskem vzorcu jih je tretjina dejala, da so to storile, ker si čutile, da je tako prav, druga tretjina zato, ker je želela obvarovati druge, 25 odstotkov je dejalo, da ni želelo, da bi storilec ostal nekaznovan ter 26 odstotkov žrtev je prijavo podalo, ker se je balo, da bi storilec dejanje ponovil.
- 6) vse slovenske intervjuvanke so dejale, da niso vedele, kako bo potekal postopek in da se prej za te stvari niso zanimale, kar je podobno odgovorom intervjuvank iz Nove Zelandije (le ena je bila poprej viktimizirana).
- 7) slovenske žrtve so odnos policistov in dežurnih pri prijavi v večini primerov kot vljuden in korekten. V enem primeru je bila žrtev zgrožena nad nestrokovnostjo in nečloveškostjo policistov;

Najprej sta se pripeljala dva policista v uniformi, čakala sem jih več kot pol ure. Voznik je malo odprl šipo in se skozi njo pogovarjal z mano. Na začetku sploh ni reagiral, zdelo se mi je, kot da me nista jemala resno. Šele ko sem omenila šlatanje, sta zagrabila. Ne zdi se mi v redu, da sta kljub temu, da je bilo hladno, oba policista sedela v avtu in se z mano pogovarjala skozi šipo, medtem ko sem sama morala stati zunaj na mrazu. (Miklič 2002: 33)

Poleg tega je policist izredno nestrokovno vprašal žrtev, ali je 'prišlo' storilcu, kar je hudo vznemirilo žrtev. V novozelandskem vzorcu je 40 odstotkov žensk bilo zadovoljnih z ravnanjem policije, 24 celo zelo zadovoljnih, 20 odstotkov je bilo nezadovoljnih in 12 odstotkov zelo nezadovoljnih. Nezadovoljne so med razlogi omenile pomanjkanje empatije, da so imele občutek, da jih ocenjujejo, da njihova prijava ni pomembna (ker na primer so imeli druge, »bolj pomembne« stvari za

opraviti). “Opravljali so razgovor, kot da bi šlo za manjšo tatvino,” je dejala ena izmed žrtev, medtem ko je druga svojo izkušnjo opisala takole:

Kar metali so vprašanja vame. Čisto so me spravili v kot...Bilo je odvrtno – nič čudnega, da so imeli s seboj pse – še eno bitje, na katero se lahko spravljajo in kričijo nanj. Počutila sem se, kot da si mislijo, da sem si zaslužila dejanje. Občutek sem imela, da so si že v tistem trenutku ustvarili mnenje o celem dogodku. (Jordan 2001: 687)

- 8) žrtve so se v dveh primerih počutile krivo (v slovenskem vzorcu). Ena žrtev je omenjala splošen občutek krivde, ker naj bi se znašla na nepravem mestu ob nepravem času, druga pa si je očitala, da je sama pripomogla k storitvi, tudi zaradi svojega delovnega mesta in splošne urejenosti. Miklič (2002: 40) izrazi začudenje nad tako velikim odstotkom žrtev, ki so dejale, da ne čutijo krivde. To je seveda – po mojem mnenju – stvar situacije; mislim, da žrtve niso bile pripravljene v osebem intervjuju pokazati svojo šibkost, še posebej pa ne moškemu. Mislim, da je to tudi razlog, zakaj Jordan ni v svoji študiji žrtev spraševal tega
- 9) z žrtvijo je v štirih primerih vodil razgovor moški in le v enem primeru ženska. Štiri žrtve so dejale, da jim je bilo vseeno, kdo je vodil razgovor, ena žrtev je celo navedla, da se ji zdi za te primere bolj primeren moški, ker ti ne kažejo lažnega sočutja kot ženske in se bolj posvetijo primeru. Ena žrtev je navedla, da bi si zagotovo želela pogovoriti z žensko, saj so po njenem mnenju te bolj razumevajoče in ne tako strogo formalne kot moški, saj pri tako občutljivih zadevah potrebuješ malo čustev. V novozelandskem vzorcu so v polovici primerov razgovor vodili moški, v 41. odstotkih primerov ženska, v ostalih primerih pa oba. Vse ženske so dejale, da bi raje videle, če bi razgovor vodil moški.
- 10) slovenske žrtve so tudi odgovarjale na vprašanje, kolikokrat so morale ponoviti zgodbo in koliko ljudi jih je spraševalo. Tri žrtve so dejale, da je bil z njimi opravljen le en razgovor in da je z njimi govorila le ena oseba, to je kriminalist, ki je dejanje obravnaval. Drugi dve žrtvi sta morali opisovati zgodbo najprej policistom, ki so prišli na kraj, nato še dežurnemu na policijski postaji in na koncu še kriminalistu, ki je primer obravnava. Ena žrtev je ob tem menila, da je sicer bolje, če policisti pokažejo zanimanje za primer, vendar je ponavljanje zgodbe zelo moteče.
- 11) ko so slovenske žrtve opisovale odnos kriminalistov v postopku, so jih večinoma opisovale kot vljudne in sočutne. Najbolj pozitiven se jim je zdel interes, ki so ga pokazali pri opravljanju razgovora z njimi. Zelo jim je bilo pomembno, da je

kriminalist pokazal zanimanje za njihov primer in da je potrpežljivo poslušal, ker so to takrat potrebovale. Ena od žrtev je celo opisala razgovor s kriminalistom kot 'balzam za dušo'. Med pomembne dejavnike zadovoljstva, kot so jih omenjale novozelandske žrtve je Jordan (2001) štel občutek, da jim verjamejo, da jih uradne osebe jemljejo resno, da so imele občutek, da skrbijo zanje in da jih podpirajo. Celotne majhne geste prijaznosti so bile pomembne, ko so se počutile tako ranljive; da so jim ponudili kavo, dovolili da je kadila, in da je lahko prekinjala pripoved, ko je želela. Nekatere so menile, da bi jih mogli dodatno opozoriti in pripraviti na postopke, ki sledijo.

- 12) vse žrtve so po razgovoru napotili na ginekološki pregled v Klinični center. Glede pregleda niso imele pripomb, motilo jih je le, da so morale čakati v vrsti z ostalimi pacienti. Le v enem primeru so žrtev namestili v prostor za bolniške sestre in jo tako umaknili radovednim pogledom ostalih pacientov. Novozelandske žrtve so v 68 odstotkih primerov napotili na preiskavo, pri 18 odstotkih je minilo preveč časa, da bi bil pregled smiseln. Skoraj vse ženske (88 odstotkov) je pregledala zdravnica, in žrtve so izkazale veliko olajšanje zaradi tega. 80 odstotkov je bilo zadovoljnih s pregledom, samo ena ženska je izrazila veliko nezadovoljstvo, ker naj bi bil pregled agresiven in dodatno stresen. Na žalost v slovenskem vzorcu ni bilo vprašano, katerega spola je bil zdravnik.
- 13) glede prostorov, v katerih je bil opravljen razgovor, so žrtve iz Slovenije povedale, da jim je bilo v bistvu vseeno. Važno jim je bilo le, da je bil kriminalist pozoren in da se je zavzel za njihov primer. Kljub temu so označile prostore policije kot neustrezne. "Po mojem mnenju bi bilo potrebno prostor za prepoznavo zapreti, narediti bolj intimnega, saj je zelo velik in ti ne nudi zasebnosti. Tudi sicer so prostori na policiji podobni bivši krajevni skupnosti. Razgovori so potekali v neki kamri z neustreznim pohištvo, to ni prostor ne za žrtev ne za pogovor," je dejala ena izmed žrtev, medtem ko je druga pripomnila: "/k/ar se tiče prostorov na policiji, sem se počutila kot da bi prišla v sovjetske čase. Prostori so zelo neprijetni in v njih se slabo počutiš." V novozelandskem vzorcu je bilo le 73 odstotkov razgovorov opravljenih na policijski postaji, 19 odstotkov razgovorov so opravili pri žrtvi doma, in 4 odstotke v svetovalnici, na katero se je ženska obrnila. Ko so žrtve iz Nove Zelandije ocenjevale vzdušje med intervjujem, jih je 49 odstotkov ocenilo vzdušje kot toplo in podpirajoče, kar 23 odstotkov je ocenilo okolje kot hladno, klinično. Najbolj so cenile to, da so bile v prijetnem in sproščenem vzdušju, kjer so z njimi ravnali na prijazen, skrben način in jim je bila zagotovljena zasebnost.

14) ko so slovenske žrtve komentirale, kaj jih je zmotilo pri postopku, je ena izmed njih dejala, da jo je najbolj motilo to, da je kasneje ni nihče obvestil o poteku preiskave.

Za nas zanimiva je tudi manjša raziskava, ki jo je opravila Boškić Ružica (1999) v svojem diplomskem delu. Analizirala je podatke o dvajsetih žrtvah posilstva, ki so jih obravnavali v Društvu za nenasilno komunikacijo. Starost žrtev je bila od osem let do petinštiridesetih let. Nekatere ženske so bile žrtve posilstva v daljšem obdobju (od petih do enajstih let), ena žrtev pa je bila posiljena dvakrat, posilila sta jo dva različna posiljevalca. Žrtve so bile zelo različno izobražene; dve sta imeli dokončano osnovno šolo, enajst srednjo šolo, sedem višjo šolo, ena magisterij. Zanimivo je dejstvo, da je v njenem vzorcu bilo kar pet pripadnic narodov bivše Jugoslavije; avtorica navaja Zabukovčevo, ki si ta podatek razlaga z dejstvom, da družbene kategorije, ki nimajo moči v družbi, lažje iščejo pomoč. Le tri žrtve od dvajsetih niso poznale storilca, od tega sta bili dve žrtve posiljene med štopanjem. Ostale so navedle; družinske prijatelje, može, simpatije, prijateljčine brate, sodelavce, bratrance, bivše partnerje, stare očete, bivše fante, brate, očete, sosede, sogojence v zavodu, partnerje ter očetove prijatelje.

Pet žrtev v vzorcu ni do svetovanja nikomur povedalo o dogodku. Osem jih je povedalo komu iz okolice in ob tem naletelo na različne odzive; nekatere so dobile veliko podpore, pojavljale pa so se tudi negativne reakcije. Žrtve so navajale naslednje reakcije; sestra je prepovedala uničiti njen ugled in ugled družine, bivši partner je zapustil žrtev, prijateljica se je oddaljila od žrtve, mater ni verjela, teta je svetovala, naj moli in prosi odpuščanja.

Sedem žrtev je imelo stik z institucijami, v katerih so prav tako doživele različne odzive. Dve sta dobili veliko pomoči, ena od socialne delavke na centru za socialno delo, druga je povedala psihologinji v šoli, ki ji je pomagala. Ostalih pet žrtev je imelo negativne izkušnje z institucijami; na policijski postaji je ena od žrtev doživela posmeh, ko je kasneje povedala psihiatrinji, ji je ta svetovala, naj na vse pozabi; druga žrtev je klicala na telefonsko linijo in ni dobila nasveta glede prijave; tretja je povedala socialni delavki, ki jo je napotila na zakonsko svetovanje; četrta je povedala socialnemu delavcu, ki je vse skupaj prikril, da ne bi imel sam težav; zadnja pa je povedala na policijski postaji v majhnem naselju, tako da so posiljevalcu povedali o prijavi in med ljudmi se je razširilo mnenje, da je lahka ženska, moški pa je bil oproščen.

Od dvajsetih žrtev je posilstvo prijavilo le pet. Avtorica meni, da ob izkušnjah, ki jih doživljajo ob odzivih okolice in različnih institucij, to ne preseneča.

Osem žensk in vzorca se je počutilo krivih za dogodek; zaradi svojega načina življenja, mitov o posilstvih...Ena izmed žrtev je dejala, da se je počutila krivo, dokler ni prebrala strokovne literature na to temo, petnajstletna žrtev je izjavila, da se je počutila krivo, ker je storilcu zaupala, krivdo čutijo tiste, ki so štopale, čeprav so vedele, da je to nevarno, nekatere so čutile krivdo zaradi promiskuitetnega načina življenja, druge, ker so obtožile moža, nekatere pa zato, ker se niso fizično upirale.

5 Problem in hipoteze

5.1 Problem

Namen moje diplomske naloge je ugotoviti, kako kriminalisti dojemajo njihov vpliv na sekundarno viktimizacijo žrtev spolnih dejanj, kako gledajo na postopek prijave posilstva, zbiranja obvestil in dokazov o samem dejanju, ugotavljanje, ali gre morebiti za lažno prijavo.

5.2 Hipoteze

Hipoteza 1: Kriminalisti nasprotujejo temu, da bi bil v postopku poleg njih prisoten strokovnjak iz kakega drugega področja

Socialni delavec ali psiholog, ki bi bil navzoč pri razgovorih, bi lahko kriminalistu svetoval, kako naj ravna z žrtvijo ter tej nudil oporo med procesom prijave.

Hipoteza 2: Kriminalisti nasprotujejo temu, da bi se razgovori opravljali pri žrtvi doma ali v posebej temu namenjenemu prostoru

Raziskave kažejo (Jordan 2001, Temkin 1999), da se večina žrtev počuti bolje, če razgovori potekajo pri njej doma, oziroma da so prostori, kjer ljubljanski kriminalisti opravljajo razgovore, neprimerni in žrtve motijo. Zato me zanima, ali so kriminalisti na željo žrtve pripravljeni spremeniti ustaljen postopek oziroma ali so ga kdaj že spremenili.

Hipoteza 3: Kriminalisti se ne zavedajo pomembnosti prostora, v katerem opravljajo razgovore, za občutke žrtve

V povezavi z drugo hipotezo želim pokazati, da se kriminalisti ne zavedajo, da je prostor, v katerem opravljajo razgovore, neprimeren in da žrtve moti.

Hipoteza 4: Kriminalisti dojemajo nekatere žrtve drugače kot ostale

Razni avtorji (Ekstrom 2003, Nelson v Miklič 2002) opozarjajo na to, da so predsodki prisotni tudi pri uslužbencih policije. Preko vprašanj o tem, ali se je kriminalistom zdel kak primer še posebno težak ter kako ocenijo kredibilnost žrtve želim pokazati, da tudi kriminalisti ocenjujejo žrtve ter jih obravnavajo glede na značilnosti njihovega primera.

Hipoteza 5: Kriminalisti se ne zavedajo sekundarne viktimizacije, ki jo povzročajo s svojim obnašanjem v postopku

Žrtve so v intervjujih opisale, kako mučen je bil celoten postopek zanje. Velikokrat so se pritožile nad čakanjem na policijskih postajah, nad dejstvom, da so jih obravnavali moški kriminalisti, kar nekaj pritožb so izrazile zaradi neprimernih vprašanj, ki so jim jih zastavljali med postopkom. Prav tako so žrtve v teh študijah opisale svojo zadrego, ko so kriminalisti prišli k njim na dom oblečeni v uniforme, saj je s tem tudi okolica zvedela za dogodek. Preko vprašanj o postopku razgovora pri žrtvi doma, napak kriminalistov v postopku ter želja žrtev, kot jih dojemajo kriminalisti bi rada ugotovila, ali se slovenski kriminalisti zavedajo sekundarne viktimizacije, ki jo povzročajo in ali se poskušajo ti izogniti.

Hipoteza 6: Kriminalisti menijo, da spol kriminalista ne vpliva na postopek prijave

V intervjujih so žrtve večkrat omenile, da so se počutile ogrožene zaradi dejstva, da je njihovo prijavo obravnaval moški. Glede na to, da v skupini za krvne in spolne delikte deluje le ena ženska me zanima, ali se kriminalistom zdi spol osebe, ki vodi postopek, pomemben in kaj naredijo v primeru, ko si žrtev želi, da bi njen primer prevzela ženska.

6. Metoda

6.1 Vzorec

Pri izbiranju kriminalistov, s katerimi sem opravila intervju, mi je zelo pomagal Damjan Miklič, avtor diplomskega dela, ki se je ukvarjal z sekundarno viktimizacijo žrtev. Damjan Miklič je zaposlen pri Skupini za krvne in spolne delikte pri Uradu kriminalistične policije v Ljubljani, tako da sem preko njega stopila v kontakt z ostalo skupino, ki pa na žalost šteje zgolj sedem članov.

6.2 Postopek

Za metodo dela sem izbrala polstrukturirani intervju, ker daje možnost tvorbe podvprašanj. Po privoljenju direktorata policije sem intervjuji opravila 28.9.2006, v pisarni na Prešernovi 18. Intervjuvala sem štiri kriminaliste iz skupine za krvne in spolne delikte, med njimi tudi edino žensko v skupini.

Okvirna vprašanja, ki sem jih postavljala kriminalistom, so bila naslednja:

- 1) Koliko let se že ukvarjate z prijavo posilstev?
- 2) Kateri od primerov se vam je zdel še posebno težak in zakaj?
- 3) Ste kdaj imeli občutek, da bi v dani situaciji prijavo bolje opravila ženska? Zakaj?
- 4) Kako po vašem mnenju vpliva spol kriminalista na postopek prijave, ste opazili kakšne značilnosti postopka, ko ga vodi moški in ko ga vodi ženska?
- 5) Se vam je že zgodilo, da je žrtev zahtevala žensko pri prijavi? Kaj ste takrat naredili?
- 6) Ste pri prijavi še posebej pozorni na kaj pri žrtvi? Vam je katera od žrtev že na začetku delovala neverodostojno? Zakaj?
- 7) Koliko prijav v vaši praksi se je izkazalo neupravičenih? Kakšni so bili po vašem mnenju razlogi žrtev za prijavo v teh primerih?
- 8) Kateri so po vašem mnenju pomembni elementi okolja, kjer se opravlja razgovor?
- 9) Ste kdaj opravili razgovor drugje kot v pisarni? Zakaj?
- 10) Kaj menite o posebnih prostorih, kjer bi se opravljali razgovori?
- 11) Bi bili pripravljene na željo žrtve opravljati razgovor pri žrtvi doma? Bi v takem primeru kaj spremenili v ustaljenem postopku?

- 12) Koliko časa v povprečju traja razgovor z žrtvijo? Kako poskrbite za njeno dobro počutje?
- 13) Kako bi sprejeli prisotnost strokovnjaka iz drugega področja (psihologa, socialnega delavca) pri razgovoru? Kako bi ta prisotnost po vašem mnenju vplivala na potek razgovora?
- 14) Kaj v odnosu kriminalista do žrtve je po vašem mnenju pomembno za žrtev? Kako mora kriminalist ravnati z žrtvijo?
- 15) Katere so po vašem mnenju najpogostejše napake kriminalistov pri delu z žrtvami?
- 16) Katere so po vašem mnenju stvari, ki pri postopku (prijava, pregled, fotografiranje, identifikacija, razgovor) najbolj zmotijo žrtve?
- 17) Kakšen nasvet bi dali kriminalistu, ki šele začinja z delom na tem področju?

6.3 Odgovori

Za boljšo preglednost sem zbrala posamezne odgovore na vsako vprašanje. Osebe, ki so sodelovale v intervjuju, pa sem poimenovala oseba A, oseba B, oseba C in oseba D, odvisno od zaporedja intervjujev.

1) Koliko let se že ukvarjate s prijavo posilstev?

Dva kriminalista se ukvarjata pet let, eden osem, eden pa petnajst let.

2) Kateri od primerov se vam je zdel še posebno težak in zakaj?

Vsi kriminalisti so odgovorili, da so vsi primeri po svoje težki in da ne bi mogli izločiti prav posebnega. Oseba A je še dejala: “/e/dino en primer sem imel, ko je bila bolj [medijsko] znana oseba žrtev, in je dala vse zapisnike v javnost, to je bilo moteče za našo preiskavo, saj je dala že med potekom preiskave vse podrobnosti novinarjem. Iz pisarne je šla direktno do novinarja.” Oseba B pa je menila; “/v/sak tak primer je težak. Prvič zaradi občutljivosti dogodka, drugič pa zaradi tega, ker smo pri nekaterih primerih v dvomih, ali se je posilstvo res zgodilo. Na žalost je toliko primerov, vsaj med mladimi, ko vložijo krive ovadbe.”

3) Ste kdaj imeli občutek, da bi v dani situaciji prijavo bolje opravila ženska? Zakaj?

Tukaj so vsi kriminalisti, razen osebe D, odgovorili, da nikoli niso imeli takega občutka. Oseba D pa je priznala; “/v/ posamičnih primerih sem res imel občutek, da bi ženska bolje opravila. Mogoče zaradi osebnosti oškodovanke, ki ni mogla potegniti jasne ločnice med tem da je policija policija, in da te stvari opravlja čisto profesionalno. Nekateri postopki, kjer so oškodovanke zahtevale žensko pri prijavi, so se izkazale za lažne prijave.”

4) Kako po vašem mnenju vpliva spol kriminalista na postopek prijave, ste opazili kakšne značilnosti postopka, ko ga vodi moški in ko ga vodi ženska?

Tukaj so prav vsi kriminalisti odgovorili, da spol ne vpliva na postopek prijave. Oseba B je še dodala: “/v/ postopku [prijave] ni razlike med moškim in žensko. Težko bi komentiral, nisem bil navzoč pri razgovoru s kriminalistko. Odvisno je od osebe; en ima socialni čut razvit, drug drugega.”

5) Se vam je že zgodilo, da je žrtev zahtevala žensko pri prijavi? Kaj ste takrat naredili?

Oseba A je na to vprašanje odgovorila: “/n/iseem še doživel [da bi izrecno zahtevala žensko pri prijavi]. Imamo primere, ko žrtve pridejo in rečejo, da želijo govoriti z žensko, vendar smo ugotovili, da je v vseh primerih jim to bilo svetovano. Žrtve so se najprej obrnile na svetovalnice in tam so jim to svetovali. Da bi sama ženska rekla, da želi govoriti z žensko, to pa se ne dogaja. Ko je ženska zahtevala žensko, da bi preiskovala primer, smo ji to zagotovili. Izmena sodelavke je ponavadi dopoldan in takrat potem opravimo razgovor. [Se pravi da na dan prijave] jo odpeljemo domov ali pa pokličemo prijateljico. Tudi ni dobro takoj ‘startat’ nanjo in zahtevati odgovore”. Oseba B: “/o/dvisno je od osebnosti kriminalista; jaz se lahko dam v vlogo žrtve, storilca; nikoli nisem imel problema s kontaktom; nobena žrtev mi ni dejala, da bi raje govorila z žensko. Vedno ostanem v stikih z njo, lahko me pokliče kadarkoli želi. Redki primeri so, ko reče žrtev da bi rada govorila z žensko; tudi v takem primeru navežem stik z njo, objasnim ji, da ne bo nič drugače, samo spol bo drugačen. Ampak se mi ni zgodilo, da bi potem želela žensko.”

6) Ste pri prijavi še posebej pozorni na kaj pri žrtvi? Vam je katera od žrtev že na začetku delovala neverodostojno? Zakaj?

Na to vprašanje so prav vsi kriminalisti odgovorili, da ne sodijo po prvih vtisih. Oseba A: “/s/ samim pogledom ne. Da bi lahko že na pogled ocenil, to ni mogoče, samo v razgovoru. Da gre za lažno prijavo, se hitro ugotovi. Zgodbe so polne lukenj. Oseba B je menila: “/v/sak primer je kompleksen, treba je gledat celoto, ne samo žrtev kot osebo in njene psihološke značilnosti oziroma obnašanje med razgovorom, ampak se je treba osredotočit na samo zgodbo, na čas dogodka, kraj dogodka, okoliščine; če to ne moreš urediti med razgovorom, to narediš naknadno. Vidiš potem, ali je bilo izvedljivo. Navajeni smo, da raje naredimo več kot manj. Sicer pa dalj kot delaš, bolj se ti izostri šesti čut. Jaz verjamem žrtvi. Ne razumem žensk, ki podajo krivo ovadbo, to je huda obtožba. Oseba C je odgovorila: “/t/o lahko samo v razgovoru ugotoviš. Ko začneš spraševati, ugotoviš, da so luknje v zgodbi. Če se pretvarjaš, ne moreš še enkrat ponoviti zgodbe. Loviš na malenkosti. Najbolje je, da se dela v dvojici, je lažje. Ampak to lahko sproži pri žrtvi agresijo, jok, ko vidi, da ne more več naprej lagat. Če ne podpiše zapisnika, potem jaz ne dam naprej kot krivo ovadbo. Pogovorim se z njo, zakaj je to storila, ali je socialna nota ali je to maščevanje. Kaznivo dejanje posilstva je hudo dejanje; ni za apriori verjet vsakemu, ki pride; če je to storjeno, mora biti raziskano v potankosti. Ne sme pa biti lažna prijava, ker lahko temu, ki si ga obtožil, uničiš življenje. Ko se začnemo vpletati v osumljenca, je konec z njim tudi če se izkaže za lažno prijavo, lahko okolica zve, človek bo stigmatiziran. So pa evidence posilstva, kjer se takoj vidi, da se je nekaj zgodilo, tam ne

preverjamo tako.” Oseba D pa je dejala, da gre za: “cel splet okoliščin, ki kaže na to. Da bi se zanašal samo na obnašanje žrtve, to ne. Gre za raznorazne spodrsaljaje, na sklop okoliščin. Na podlagi enega indica tega ne moreš ugotovit. Pride do neskladij v zgodbi.”

7) Koliko prijav v vaši praksi se je izkazalo neupravičenih? Kakšni so bili po vašem mnenju razlogi žrtev za prijavo v teh primerih?

Oseba A: “/p/ride ti v kri da vsako stvar jemlješ kot prijavo. Itak moraš razkrit, ali gre dejansko za posilstvo ali krivo ovadbo. Vsako stvar si dolžan raziskati, ali v eno smer ali v drugo. Primerov lažnih prijav je veliko, skoraj pol-pol. V nekaterih primerih ne ‘startamo’ tako; verjetno imajo ženske čisto druge probleme, potem je ne ovadimo. Ponavadi imamo take primere, ko žene, punce celo noč ‘lumpajo’, ko pa pridejo domov, jih možje ali fantje ‘naterajo’, da pridejo k nam prijaviti”. Oseba B pa je poudarila: “/z/ame osebno je že eden preveč; zato ker spodbija integriteto sledečih žrtev; pri naslednji žrtvi imaš mogoče podzavestno kanček dvoma, da se je posilstvo zgodilo. Jaz si zavestno ne dopustim, da bi to vplivalo, ampak mogoče podzavestno vpliva. Jaz vidim med mladimi; ne [v odnosu] mož žena, ampak [naprimer] gre punca ven za celo noč, lahko ima dejansko spolne odnose, pa reče da je bila posiljena, ali pa niti nima odnosov, pa je pač bila toliko časa odsotna pa reče fantu, da se ji je to zgodilo. Ti ponavadi vztrajajo, da ženska poda prijavo. Ko pa se te soočijo z nami, ko jim damo na plan dejstva, da ni verjetno, da se je to zgodilo, priznajo, da so si zgodbo izmislile.” Oseba C pozna drugačne statistike: “/k/ar v vsakem tretjem primeru se dogaja. Mladinci imajo velikokrat primere, ko punca zamudi avtobus in doma reče, da so jo posilili. Velikokrat gre za maščevanje bivšemu partnerju, ali pa pri prostitutkah, ki jim stranke niso plačale.” Oseba D je bila bolj optimistična: “/to so/ posamični primeri. Včasih ženske prijavijo – zadnji primeri mi padejo na pamet- zaradi nesoglasja glede otrok, ali pa zaradi kakih nemoralnih okoliščin; oškodovanka ne more sprejeti teh okoliščin in si jih razlaga sama pri sebi kot posilstvo. Eden od pogostih razlogov je tudi ta, da gre partnerka ven zvečer, in nato prijavijo posilstvo zaradi pritiska partnerja.”

8) Kateri so po vašem mnenju pomembni elementi okolja, kjer se opravlja razgovor?

Oseba A je o okolju dejala: “/n/amen žensk verjetno ni [da bi iskale primerno okolje], one pridejo na policijo prijaviti, iščejo zaščito, ne tolažbe. Za to so prijateljice in svetovalne službe. Nič posebnega ne bi uredil, one pričakujejo le, da bomo dobili storilca.” Oseba B je imela drugačno mnenje: “/j/az tukaj z žrtvijo ne bi bil; zasliševalnica je ta prostor; po mojem ne bi smelo biti slik; miza, računalnik. Mora biti mir, diskretnost, ne smeš jo zmotiti. Daš ji čas za

premor, daš kozarec vode. Najbolj se mi pa zdi pomembna diskretnost. Ta prostor zagotovo ni primeren. Zaradi števila moških v tem poslopju se mi zdi, da se ne počutijo ogrožene; žrtve mi niso nikoli tega povedale; pogosto delujejo bolj plašno. Sicer pa da pride do sem mora iti skozi Ljubljano, na avtobus, po mestu, in tudi tam sreča moške.” Oseba C se je z odgovorom približala odgovoru osebe A: “/j/az mislim da takrat za žrtev, ko je tako v šoku, ni čisto nič pomembno. Želi samo [stvari]spravit ven iz sebe. Pomembno ji je, da ima občutek, da jo nekdo res posluša, ko govorimo o pravih prijavih. Tiste, ki prijavljajo lažne prijave bodo gledale okoli. Tiste, ki se jim je posilstvo zgodilo so tako skoncentrirane na to, kar se jim je zgodilo. Njim sploh ni važno.” Oseba D pa je imela izdelan odgovor, kakšni naj bi bili prostori: “/p/rimerni prostori, urejena pisarna, primerna oprema, da služba že sama pokaže neko resnost, da oškodovanka dobi občutek, da gre za profesionalno službo.” Oseba D tudi deloma pritrdi mnenju, da se ženske v primeru lažnih prijav bolj ukvarjajo z okoljem.

9) Ste kdaj opravili razgovor drugje kot v pisarni? Zakaj?

Tukaj so vsi odgovorili, da opravljajo razgovore v policijskih postajah, ki spadajo v njihovo območje delovanja.

10) Kaj menite o posebnih prostorih, kjer bi se opravljali razgovori?

Oseba A je menila, da so taki prostori bolj potrebni raznim svetovalnicam, oseba B bi jih z veseljem sprejela, oseba D pa meni, da če bi se jih uredilo, bi morali poskrbeti, da: “ni motečih faktorjev; osebnih fotografij policistov, slik, da je nevtralna barva sten, da daje občutek neke uradnosti. Mislim, da ne bi smeli ustvarjati občutek domačnosti; ker gre le za zelo hudo kaznivo dejanje in hudo obtožbo zoper storilca. Kljub temu, kar je [žrtev] prestala, mora obstajati zavest, da prijavlja resno kaznivo dejanje in da se prijavlja to inštituciji.”

11) Bi bili pripravljeni na željo žrtve opravljati razgovor pri žrtvi doma? Bi v takem primeru kaj spremenili v ustaljenem postopku?

Oseba A je odgovorila: “/r/azgovor opravljamo kjerkoli. Če želi, lahko na domu, ponavadi tam opravljamo. Včasih pa pri prijateljici, kamor se žrtev zateče. Da pa zapisnik sprejmemo, mora biti opravljen tukaj. Ampak to je lahko tudi čez dan, dva. Ko gremo k žrtvi domov, gremo v civilnih oblačilih. Ponavadi gre samo eden, ker postopek ni tehnično zahteven, ker ni veliko razgovorov; z žrtvijo, morebitno pričo. Če gre še za vlom, potem vzamemo še tehnika zraven, da fotografira, izmeri; ampak tudi to se da diskretno opraviti.” Oseba B je izrazila še večjo pripravljenost: “/n/ačeloma se da, takega primera še nisem imel. Drugače pa seveda,

brez problema bi ji ugodil. Kar se nas tiče, pridemo v civilni obleki, v civilnih vozilih. Kar se tega tiče, da bi žrtev želela govoriti pri sebi doma ali pa pri prijateljici, jaz mislim, zakaj pa ne. V mojem interesu je, da se žrtev dobro počuti. Če se tam dobro počuti, če tam lažje govori, naj govori. Jaz jo bom poslušal. Saj tisti zapisnik ni problem zapisat v beležko, iti v enoto, ga napisat v računalnik in potem še enkrat odnesti v podpis. Saj to ni problem. Dogaja pa se ne pogosto, da bi to željo žrtve izrazile.” Oseba C je izrazila zadržke: “/n/a domu nisem opravljala razgovora. V takem primeru bi jo šla iskat domov, ker je še cel protokol, postopek.” Oseba D pa je na to vprašanje dejala: “/č/e bi poklicala, bi ustregel. Jaz bi vse razgovore obvezno opravljal v dvojici; ker različno dojemamo stvari. Mislim, da to ne bi bilo problematično za žrtev in da je koristno, ker je manjša možnost, da pride do nesporazumov. Pravzaprav se mi sploh ne zdi primerno, da samo en opravlja razgovor.”

12) Koliko časa v povprečju traja razgovor z žrtvijo? Kako poskrbite za njeno dobro počutje?

Oseba A: “/o/dvisno. Od ene ure, dveh, pa tudi šestih. Tudi prekinemo in nadaljujemo razgovor naslednji dan. Zavleče se predvsem, če je žrtev poznala storilca; potem opisuje odnos. Damo prostor žrtvi, da se ‘spuca’. Priskrbimo kavo, pijačo, lahko jo peljemo ven jesti.” Oseba B je podala podoben odgovor: “/r/azgovor traja od ene do treh ure. Na dolžino razgovora vplivajo različne stvari; okoliščine na primer. Dostikrat se zgodi, da žrtve po dalj časa pridejo prijaviti. Recimo, da je žrtev bila v eni družbi, potem pa gre nekam, pa spet drugam, nekje nekaj spiže, potem ji nekdo všeč, pa spi z njim, potem pa pridejo trije drugi [so okoliščine, ki razpotegnejo razgovor]. Da bi razpotegnili razgovor na dva dni, se ne dogaja. Jaz nisem imel takega primera. Če ne more več nadaljevat, potem naredimo premor, gre na zrak, lahko pa tudi pride naslednji dan. Če je želja žrtve, da kadi, zakaj pa ne. Tudi če bi bilo nedovoljeno, bi ji dovolil. Vse za to, da se dobro počuti. V praksi še nisem imel, da bi žrtev bila lačna. Kar se tiče soka, kave, ni problem. Tudi iz lastnega žepa sem že dal. Kaj pa je tistih 60 tolarjev, ni omembe vredno. Vsaki ponudim.” Oseba C tudi meni podobno: “/l/ahko par ur, lahko pa pol ure. Odvisno, koliko ima za povedat. Če je enkratno dejanje, je lahko malo, ker nima kaj za povedat. Se pa spuščamo v podrobnosti. Nič več nam ni tuje, ko žrtve to ugotovijo, ti bodo vse povedale. Ponudimo vodo, včasih hrano. Če ni nič jedla, sami plačamo. Če je ‘fair play’, se da vse zmenit.” Oseba D pa je odgovorila: “/p/ovprečje je nekje uro, uro in pol. Zagotovo je potrebno vzpostaviti odnos s storilcem. Ne moremo se osredotočati samo na kaznivo dejanje, na čas dogodka, ampak je potrebno zaradi morebitnih nejasnosti vse razčistiti. Žrtev je treba pripraviti na to, da pove čimveč. Če spregledamo kak element, bo

kasneje problem. Žrtev je fokusirana samo na dogodek in mogoče ne razume, zakaj želimo zvedet še okoliščine. S kavicami je pa tako; če že izrazi željo, jaz nimam navade ponujati. Stranka lahko to narobe razume.”

13) Kako bi sprejeli prisotnost strokovnjaka iz drugega področja (psihologa, socialnega delavca) pri razgovoru? Kako bi ta prisotnost po vašem mnenju vplivala na potek razgovora?

Na to vprašanje je oseba A odgovorila presenetljivo: “/ž/e uporabljamo, na primer Umek je večkrat sodeloval. Odprti smo za te stvari. Približno mora vedeti, kako poteka naš postopek, malo se mora spoznati na naš posel. Žrtev mora kljub vsemu opisat dejanje.” Oseba B: “/j/az prakticiram, da je to stvar samo za štiri oči. Če se žrtev počuti bolje, če je zraven mama, socialni delavec, naj bo, kdorkoli. Samo da se ona bolje počuti, da bo lažje govorila, da se bo čimbolj sprostila. Če si predstavljam, da bi bil psiholog zraven, si ga predstavljam zgolj kot moralno oporo žrtvi, mogoče kaka strokovna varovalka, ali pa v primeru, da pride žrtev ob prijavi v krizo, da bi pomagal. Ne vem, kaj bi psiholog delal zraven, kot poslušal, seveda v normalnih primerih. Če žrtev ne moti ob prijavi, da je zraven, tudi mene ne.” Oseba C je izrazila podobno mero pripravljenosti: “/n/i problema. Ne bi otežilo postopek. Žrtev bi mogel seznanit in dobit njeno privolitvev. Če bi si ženska želela, ni problema. Saj je lahko vsakdo na željo žrtve prisoten. Postopek nič ne spremeni. Meni bi bilo lažje, bil bi moralen ‘support’; bolj bi se lahko posvetila mojemu delu. Po dejanju je treba biti zelo previden; da vse zavaruješ, to je enkratna zadeva; že samo da se ženska umije, pa je lahko vsega konec. Čisto vse mora biti zbrano, da ne bo na koncu beseda proti besedi.” Oseba D je dejala, da bi bilo sodelovanje: “dobrodošlo. On iz svojega področja posluša stvari. Mi nismo ‘supermani’ za vse; nas zanima ZKP, KZ, kar se tiče ravnanja z oškodovanci, ne moremo pa tako širokega spektra, ki je potreben za ravnanje z žrtvami. Morejo pa biti jasne vloge, kaj kdo počne; dogovorit se more; če pride do nesporazumov, da se zmeni. Ni pa se mi še zgodilo, da bi ženska nekoga pripeljala.”

14) Kaj v odnosu kriminalista do žrtve je po vašem mnenju pomembno za žrtev? Kako mora kriminalist ravnati z žrtvijo?

Oseba A: “/z/a nas je to rutina. Pri novemu sodelavcu je pomembno, da nas na začetku opazuje. Jaz sem do vsake žrtve socialen in vljuden. Ona ne pričakuje psihosocialne pomoči, ampak da primem storilca. Saj to (psihosocialna pomoč) tudi včasih storim.” Oseba B je bila drugačnega mnenja: “/k/ar želijo, nikoli ne povejo na glas. Sam imam neke okvirje, za katere

mislim, da so pravilni in ki so se v praksi tudi izkazali. Nikoli nobenih pritožb. Meni se v prvi fazi zdi pomembna diskretnost, v drugi fazi, da ji daš vedet, da jo razumeš, neka domačnost, če je oseba taka in kakor sem na začetku dejal, da ima kontakt z enim kriminalistom, da ji ni potrebno drugemu razlagat. Jaz jim dam telefonsko številko, ker si predstavljam, da pride kakšna kriza, in če se nimaš komu zaupat, je težko. Dva zadeve ne bosta enako obravnavala in vodila. Prepričan sem, da smo dobri kriminalisti, čeprav nisem navzoč pri drugih razgovorih. V svojem imenu lahko rečem, da skozi prvi kontakt treba dat vedet, da se zavedam, da je resno dejanje, da mi je pomembno dejanje, da mi je pomembna ona, in da bom naredil vse, da jo bom zaščitil in da bom odkril storilca." Oseba C je bila jedrnata: "/s/očutja ne rabi, rabi sicer človeški odnos. One takrat od tebe pričakujejo, da ti to lahko povedal, da bi se našel tisti, ki je to naredil, in da bi bilo konec tega." Oseba D meni, da bi moral biti odnos: "korekten, nežaljiv. Stranka mora vedet, kaj lahko pričakuje. Celega predkazenskega postopka ji ne moremo razložiti, ampak na splošno mora vedet, zakaj jo nekaj sprašujemo, da nima občutka, da jo nekaj sprašujemo iz čistega dolgčasa."

15) Katere so po vašem mnenju najpogostejše napake kriminalistov pri delu z žrtvami?

Oseba A: "/p/reveč rutine, ko ti preveč v kri pride. Če en umor delaš te bolj pritegne, ker je na lestvici kaznivih dejanj precej nižje; malo manj truda vložiš, to je res. To bi bila lahko velika napaka. Če te ob treh zbudi, prideš malo tečen, ampak to hitro pustiš za sabo. Leta prinesejo to, da ko te enkrat zmotijo, greš delat. Ne razmišljaš, kdaj boš šel domov." Oseba C meni drugače: "/e/mpatijo moraš imet, ampak ne smeš je preveč imet. Mi smo tudi ljudje, saj nas bi pobralo, če ne bi si postavili mejo. Imamo tudi mrtve otroke, če bi se človek preveč poglobil v to, saj bi te pobralo." Oseba D je odgovorila, da si kriminalisti "vedno želimo slediti temu cilju, procesiranju in dokazovanju, da se storilca prime in da pride tudi do končne obsodbe. In tu pride od problema, ko policist slepo sledi temu, kaj je bilo, oškodovanka nima povratne informacije, zakaj je to pomembno. Seveda prihaja do notranjih občutkov; tam imaš trojni umor, tukaj pa posilstvo, samo stranka tega ne sme zvedet. Ne smeš ji dajati tega občutka, da je njen primer manjvreden."

16) Katere so po vašem mnenju stvari, ki pri postopku (prijava, pregled, fotografiranje, identifikacija, razgovor) najbolj zmotijo žrtve?

Oseba A meni, da je najbolj moteč element prijave: "ko pridejo prijaviti da čakajo, da jim ne verjamejo, da jih predstavljajo pridite čez eno uro, ko bomo imeli malo časa; verjetno jih moti za vikende, ko smo dežurni, preden pridemo, malo traja; one bi rade, da to čimprej

opravimo.” Oseba B je bila bolj splošna: “/p/ri tako občutljivem dejanju verjamem da je vsaka stvar moteča. Treba je razložiti žrtvi, kakšen je postopek, zakaj se zbirajo določeni podatki. Če se slika poškodbe je treba je objasniti, zakaj se slika.” Prav tako je tudi oseba D že imela izdelano mnenje o tem, kaj moti žrtve: “/p/o mojem jih moti dolgotrajnost; pride na sektor, prijavi posilstvo, razgovor traja dve uri, nato se je treba usesti v avto, treba iti v klinični center, pregled traja eno uro, nato še sodna medicina....vse skupaj se lahko zavleče na osem ur. Stranka zato mora dobiti povratno informacijo, zakaj se to dela. Da to ni zaradi dolgčasa in da se to ne ponavlja skozi postopek. In iz filmov imajo občutek, da če se že na začetku tako dela, potem jih bodo kasneje še bolj mrcvarili.”

17) Kakšen nasvet bi dali kriminalistu, ki šele začel delom na tem področju?

Oseba A: “/z/ izkušnjami lahko pridobi znanje; občutek je treba dobiti; nimamo ustaljenega postopka; predvsem gledaš, kako je sposoben.” Oseba B je bolj usmerjena v strokovno znanje: “/t/reba je poznati člene, razmejitve v zakonih. Drugi so priročniki, tretje so sodelavci, ki nas lahko vpraša. Četrto, najpomembnejše in najbolj žalostno, pa so izkušnje. Jaz sam bi raje videl, da teh izkušenj ne bi imel, ampak to kar ti dajo izkušnje, ti ne da nobena knjiga. Pričakujem, da če pride sem delat, da ima ta čut. Je res, da nimamo vsi enako razvitega čuta. Jaz bi mu povedal, kako delam jaz in kako je prav, v upanju da bo tudi on delal prav. Mi komuniciramo, delimo izkušnje, tudi starejši med sabo; dva primera nista enaka, zato ne govorimo zjutraj ob kavici o šalah, ampak o primerih.” Oseba D bi mlademu kriminalistu svetovala: “/t/reba se je stvari lotiti celovito; ne moreš se samo na podlagi nekaterih mnenj, predsodkov tega lotiti. Pretirano uraden ne smeš biti, hkrati pa ne preveč domačen...pri vseh prijavih, ne samo pri seksualnih deliktih, imamo vedno varovalko krive prijave.”

7. Razprava

V metodološkem delu diplomske naloge sem poskušala ugotoviti, ali **so razlogi za neprijavo posilstev, kot jih navaja stroka in žrtve posilstev utemeljeni**. S tem namenom se intervjuvala kriminaliste, ki se že več let ukvarjajo s prijavi. Pa preverimo hipoteze, ki sem jih postavila pred intervjuji. Prva hipoteza se je glasila, da **kriminalisti nasprotujejo temu, da bi bil v postopku poleg njih prisoten strokovnjak iz kakega drugega področja**. To hipotezo lahko popolnoma ovržem. Prav vsi kriminalisti so izkazali pripravljenost opravljati razgovore ob prisotnosti strokovnjaka. Še več, oseba A je povedala, da so s psihologi že sodelovali. Edina skrb, ki so jo izpostavili kriminalisti, je bila ta, da bi strokovnjak moral poznati tudi njihovo plat dela, da ne bi po nepotrebnem ustavljal intervjuja in s tem onemogočal njihovo delo. Ali kot je oseba B opisala lik psihologa: “kot moralno oporo žrtvi, mogoče kot strokovno varovalko, ali pa v primeru, da pride žrtev ob prijavi v krizo, da bi pomagal.” Prav vsi kriminalisti so bili mnenja, da usposobljen psiholog ne bi predstavljal bremena, temveč bi jim olajšal delo, kar je posebej izpostavila oseba C: “/m/eni bi bilo lažje, bil bi moralen ‘support’, bolj bi se lahko posvetila mojemu delu.”

Drugo hipotezo, ki sem jo postavila; **kriminalisti nasprotujejo temu, da bi se razgovori opravljali pri žrtvi doma ali v posebej temu namenjenemu prostoru**, moram prav tako ovreči. Sicer je z opravljanjem razgovora kje drugje kot v pisarni povezanih veliko nevšečnosti, toda trije kriminalisti so bili pripravljeni se ukloniti želji žrtve; oseba B je tako dejala: “/v/ mojem interesu je, da se žrtev dobro počuti. Če se tam dobro počuti, če tam lažje govori, naj govori. Jaz jo bom poslušal.” Edino oseba C je izrazila zadržke: “/v/ takem primeru bi jo šla iskat domov, ker je še cel protokol, postopek.” Zanimivo dejstvo pri tem je, da je oseba, ki je izrazila zadržke tudi oseba, ki je najdlje v tej skupini (petnajst let), kar nas lahko navede na misel, da je mogoče ta oseba zaradi zavedanja, koliko problemov lahko nastane pri takih postopkih izrazila zadržanost, ali pa je preprosto navajena ustaljenih načinov obravnave žrtev.

Tretjo hipotezo sem postavila takole: **kriminalisti se ne zavedajo pomembnosti vpliva prostora, v katerem opravljajo razgovore, na občutke žrtve**. Tukaj so kriminalisti podajali nasprotujoče si trditve. Kriminalista, ki sta najmanj časa v tej službi (oba pet let) sta presenetila s svojimi opažanji. Oseba B je dejala, da zasliševalnica, ki jo imajo na razpolago,

zagotovo ni primerna. Po njenem mnenju bi morali zagotoviti večjo diskretnost, ne bi smelo biti slik po stenah; mogli bi imeti samo mizo, stole in računalnik. Podobno je menila oseba D, ki pa je opozorila na dejstvo, da se pri žrtvi ne bi smelo vzbujati občutka domačnosti; njeno mnenje je bilo, da bi morali prostori izražati strokovnost, profesionalnost. Prav tako kot oseba B še dodaja, da prostori ne bi smeli imeti slik, osebnih fotografij. Oseba z drugim najdaljšim stažem v oddelku (osem let), oseba A, je menila, da so njihovi prostori sicer dotrajani, ampak da vseeno niso tako pomembni za žrtev; za njih naj bi bil predvsem pomemben občutek, da so strokovnjaki, ki bodo opravili svoje delo. Najbolj 'kontroverzen' odgovor sem dobila od osebe C, osebe z najdaljšim stažem med intervjuvanimi (petnajst let). Menila je, da prostori za žrtev niso niti najmanj pomembni, pri tem pa namignila, da mogoče prav ženske, ki podajajo krive obtožbe, gledajo naokoli in ocenjujejo okolje, tiste, ki so tam zaradi dejanja, ki se je v resnici zgodilo, so v takšnem šoku, da niti ne dojemajo okolice.

Četrto hipotezo sem postavila takole: **kriminalisti dojemajo nekatere žrtve drugače kot ostale**. Na to hipotezo ni enostavnega odgovora; sicer so vsi kriminalisti odgovorili, da ne vidijo razlik med žrtvami in da poskušajo vse opraviti strokovno, vendarle pa so se pokazale razlike v dojetju. Presenetilo me je, da so mi prav vsi odgovorili, da v nobenem primeru ne bi žrtvi vnaprej podali mnenja, ali je njen primer tak, da bo 'zdržal' na sodišču. Še več, oseba A je izjavila: "/n/e dajem sodb, niti jih ne smem. Mene zakon obvezuje, da moram vse narediti. Ni profesionalno, ni strokovno, mogoče je celo kaznivo, da bi dajal sodbe o primerih." Iz intervjujev je sicer razvidno, da se zavedajo mitov, ki prevladujejo v družbi, ampak te upoštevajo zgolj zato, da pripravijo primer, kakor je tudi povedala oseba C: "/p/ri nas je glavna teža na materialnih dokazih. Zato moraš čimveč zbrati. To so mučne zadeve, ampak to moramo narediti, zaradi postopka kasneje. Storilci se na vse pretege branijo[s frazami]; da je bila tako oblečena, in da je izzivala, in da je pila, da se mu je malone metala v naročje ter da ga je prosila; to je treba vse nekako izničiti. Zato smo pri posilstvih tako natančni." Tukaj je oseba C naštel nekaj od najbolj pogostih mitov in s tem posredno priznala, da se pogosto pojavljajo tudi v sodnih dvoranah. Ista oseba, oseba C, je pri vprašanju o kredibilnosti žrtve tudi zelo poudarila možne posledice krive ovadbe za moškega: "/k/o se začnemo vpletati v osumljenca je konec z njim, tudi če se izkaže za lažno prijavo. Lahko okolica izve in človek bo stigmatiziran." Oseba C, oseba z najdaljšim stažem v skupini je tako pokazala še posebno skrb za morebitne po krivem obdolžene ljudi. Zanimivo pri tem je tudi, da osebi, ki sta med intervjuvanimi bile najdlje v skupini (petnajst in osem let) sta obe zaznavali visok delež krivih ovadb; oseba A je celo dejala, da je delež okoli petdeset

odstotkov, medtem ko je bila oseba C manj kritična in je dejala, da skoraj tretjina obtožb se izkaže za krive ovadbe. In če pri tem upoštevamo, kar je izrekla oseba B o primerih krivih ovadb: “/z/ame osebno je že eden preveč, zato ker spodbija integriteto sledečih žrtev; pri naslednji žrtvi imaš podzavestno kanček dvoma, da se je posilstvo zgodilo,” potem kaj hitro ugotovimo, da kriminalisti zagotovo niso brez predsodkov. Oseba C je med intervjujem omenila, da evidence nekaterih primerov preprosto ne pustijo dvoma, tako da ne preverjajo resničnosti izjave toliko, kot v primerih bolj sumljivih okoliščin posilstva. Ta trditev je zelo zanimiva in odpira nove dimenzije raziskovanja; kateri točno so indici, ki kažejo na to, da je primer skoraj zagotovo posilstvo?

Peta hipoteza, ki sem jo v mojem diplomskem delu zastavila, **kriminalisti se ne zavedajo sekundarne viktimizacije, ki jo povzročajo s svojim obnašanjem v postopku** je lahko popolnoma ovržena. Kriminalisti so pri naštevanju napak, ki jih lahko kriminalisti storijo, ter pri naštevanju dejavnikov, ki so po njihovem mnenju pomembni za žrtve našteali prav vse napake in dejavnike, ki jih navajajo žrtve v tujih študijah, kar kaže na to, da se zavedajo, kaj je pomembno za žrtev. Prav vsi so dejali, da želijo žrtvam prihraniti ponavljanje zgodbe več kriminalistom, prav tako so pri odgovorih o skrbi za žrtev in pomoči pokazali, da poskušajo olajšati stresnost celotnega procesa prijave. Eden od načinov, ki so jih pogosto omenjali, je tudi ta, da žrtev seznaniš z ozadjem postopka; da ji poveš, zakaj točno potrebuješ podatke. Prav to – zaskrbljenost zaradi nepoznavanja postopka in občutka, da se jih sprašuje podrobnosti, ki ne služijo ničemur – so velikokrat omenjale žrtve v tujih raziskavah kot enega od virov nezadovoljstva s policijo.

Zadnjo, šesto hipotezo sem izrazila takole: **kriminalisti menijo, da spol kriminalista ne vpliva na postopek prijave**; tej hipotezi lahko po intervjujih pritrdim. Sicer sem pred intervjuji postavila to vprašanje zato, da bi videla, ali se kriminalisti zavedajo, da je žrtvam težje govoriti z moškim. Ugotovila sem, da se zavedajo, da je na začetku žrtvam težje govoriti z moškim, hkrati pa so mi podali enoten odgovor, da skušajo vliti žrtvam občutek, da ni pomemben kriminalistov spol, temveč strokovnost kriminalistovega dela. Torej ne delajo razlik med spoloma, hkrati pa se jih zavedajo.

8. Sklep

Glede na to, da sem precej široko zastavila teoretično ozadje naloge, se moram v sklepu dotakniti veliko tem in ugotovitev. Glavna tema moje diplomske naloge je bila neprijavljanje posilstev, saj kar tri četrtine posilstev glede na rezultat v Sloveniji opravljene študije (Kury in dr. 2005) ostane neprijavljenih. Osredotočila sem se na možne razloge za neprijavo, kjer sem pritrdila vsem razlogom, ki jih je naštel Zoran Kanduč (1998a); strahom pred storilcem (Bachman 1998; Jordan 2001; Howard 2003); željo žrtve, da pozabi na dogodek (Kahn 2003); strahom žrtve, da ji ostali ne bodo verjeli (Bachman 1998; Jordan 2002); nepripravljenostjo žrtve, da bi ponavljala svojo zgodbo tujcem; strahom žrtve, da bi o dogodku zvedela javnost (Bachman 1998; Mitchell in dr. 1999); žrtvinim nezaupanjem v organe kazenskega pregona (Bachman 1998; Schuller 2000; Ekstrom 2003); strahom žrtve, ker je storilec njen znanec (Bachman 1998; Magid in dr. 2004); dvomom žrtve, da je sploh žrtev (Kahn in dr. 2003; Hamby in Koss 2003); občutkom sramu in krivde žrtve (Bachman 1998; Anderson 1999; Ćimić 1995); šoku žrtve.

Ko sem razmišljala o predsodkih in mitih v družbi, ki vplivajo tako na naše dožemanje žrtve, kot žrtvino dožemanje same sebe, sem omenila študijo Kuryja in drugih (2002), ki so ugotovili, da študentje kriminalističnega študija, ki se označujejo za bolj konzervativne in tradicionalne v odnosu do žensk izkazujejo manj empatije do žrtev ter večje sprejemanje nasilnega obnašanja v partnerstvih. Druga serija raziskav, ki sem jih omenjala (Chiroiro in dr. 2004) je pokazala, da je višja nagnjenost k posilstvom, ki jo izkazuje posameznik s stereotipnimi pogledi na spolno nasilje, lahko povezana z željo po dominiranju nad ženskami, ter, da: "posamezniki, ki v veliki meri sprejemajo mite o posilstvih (kakor jih meri lestvica RMA) kažejo veliko nagnjenost k posilstvom"(Chiroiro in dr. 2004: 439). Tretja omenjena študija (Frese in dr. 2004) je pokazala, da ljudje, ki sprejemajo mite (visok RMA) pripisujejo več odgovornosti žrtvi, ocenjujejo travmo kot manj hudo, in bi v manj primerih svetovali žrtvi, da prijavi posilstvo policiji kot ljudje, ki ne sprejemajo mitov v tolikšni meri (nizek RMA).

Pomemben del mojega diplomskega dela predstavljajo poglavja o tem, kako dojemajo žrtve delovanje policije. Primerjala sem angleški (Temkin 1999), novozelandski (Jordan 2001; 2002) in slovenski (Miklič 2002) vzorec žrtev, ki so v intervjujih razkrile svoje težave, skrbi

glede svojega postopka. Ugotovila sem, da so bili vzorci primerljivi, le da so slovenske žrtve morale pokazati več samoinicative; vse intervjuvane slovenske žrtve so same podale prijavo, in kar dve od petih žrtev sta podale prijavo na policijski postaji (v tujini je bil v obeh primerih odstotek precej nižji). Slovenske žrtve so tudi bolj zgodaj povedale policiji; največkrat takoj po pogovoru z mamo ali prijateljico. Zanimiv podatek je bil tudi, da so vse slovenske žrtve dejanje prijavile osebno; v tujini so ženske največkrat prijavile preko telefona. Tudi občutki krivde so bili manjkrat omenjeni pri slovenskih žrtvah.

Ob prebiranju tuje in domače literature o mnenju žrtev sem zastavila okvirna vprašanja za kriminaliste ter šest hipotez, ki so se mi zdele najbolj mogoče (glede na prebrano). Prvo hipotezo, da kriminalisti nasprotujejo temu, da bi bil v postopku poleg njih prisoten strokovnjak iz kakega drugega področja sem mogla popolnoma ovreči, saj so vsi pokazali pripravljenost, še več, izrazili so olajšanje ob omembi sodelovanja. Druga hipoteza; kriminalisti nasprotujejo temu, da bi se razgovori opravljali pri žrtvi doma ali v posebej temu namenjenemu prostoru, je prav tako ovržena. Sicer sem lahko posredno iz pogovorov razbrala, da jim je predstavljal sprememba lokacije razgovorov manjšo neprijetnost, vendar je večina izrazila pripravljenost, da bi pogovor opravili tam, kjer žrtvi ustreza. Edino intervjuvanka z najdaljšim stažem v skupini je podala malce presenetljivo izjavo, da bi žrtev sama pripeljala na postajo, zaradi celotnega postopka, kateremu mora slediti. Vprašamo se lahko, ali bi to storila zaradi dolgoletnega dela v skupini, zaradi česar je še bolj previdna pri obdelavi dokazov, ali pa gre za neko rigidnost, navajenost na ustaljene postopke obravnave žrtev. Tretja hipoteza; kriminalisti se ne zavedajo pomembnosti prostora, v katerem opravljajo razgovore, za občutke žrtve, je bila ovržena. Tukaj smo zopet naleteli na zanimiv pojav; kriminalista z daljšim stažem (osem in petnajst let) sta menila, da prostor ni pomemben, medtem ko sta mlajša sodelavca ne samo opazila problem, temveč naštela veliko možnih rešitev. Spet je lahko predmet razprave, ali so mogoče dolgoletne izkušnje pokazale na to, da je prostor nepomemben za resnične žrtve, ali pa gre ponovno za neko rutino, ki je ne želijo prekiniti. Četrta hipoteza, kriminalisti dojemajo nekatere žrtve drugače kot druge, je bila deloma ovržena; sicer so na neposredno vprašanje o tem odgovorili, da ne delajo in vidijo napak med žrtvami, vendarle pa so med pogovorom velikokrat nakazali, da imajo nekatere žrtve za bolj verjetne kot druge. Peta hipoteza, kriminalisti se ne zavedajo sekundarne viktimizacije, ki jo povzročajo s svojim obnašanjem v postopku, je bila popolnoma ovržena, saj so kriminalisti našteli napake pri delu, katere so žrtve najpogosteje navajale, da jih motijo. S tem so pokazali, da vedo, kaj moti žrtve, in da se zavedajo, kje so točke, kjer morajo biti

previdni. Zadnja, šesta hipoteza; kriminalisti menijo, da spol kriminalista ne vpliva na postopek prijave, je bila popolnoma potrjena. Edini obrat v hipotezi predstavlja dejstvo, da je bila hipoteza postavljena zato, da bi pokazala na to, da se kriminalisti ne zavedajo, da je ženskam težje govoriti z moškimi, na koncu pa se je izkazalo, da se zavedajo tega, ampak poskušajo v postopku pokazati žrtvi, da so dovolj strokovni in profesionalni, da spol ne vpliva na njihova dejanja.

Na splošno sem bila izredno presenečena nad skupino za krvne in spolne delikte ter njihovimi odgovori. Človek ob omembi policije pomisli na prepovedi spraševanja, razne postopke, katere mora prestati tisti, ki bi rad kaj vprašal, toda v resnici so precej odkrita institucija – če lahko sodimo po tem vzorcu. Sicer sem mogla vprašati direktorat za dovoljenje za intervjuje, toda nihče mi ni popravljal ali črtal vprašanj. Tudi kriminalisti so bili pripravljeni odgovarjati na prav vsako vprašanje, tudi če jih je postavilo pred mučna dejstva. Menim, da so s tako pripravljenostjo (čeprav gre le za diplomsko nalogo) pokazali, da so profesionalci. Človek se kar malo zamisli ob vseh nepojasnjenih stereotipih, ki jih ima vcepljene o delu policije. Podzavestno njihovo celotno delo spraviš v predal, v katerem prevladuje prometna policija in cestnoprometni prekrški, pri tem pa pozabiš na to, da so še druga področja delovanja. Pričakuješ osornost in neprijaznost osebe v modrem, ki ti izroči kazen, dobiš pa prijetnega sogovornika, ki pokaže smisel za humor in hkrati resnost, ko se govori o deliktih, ki jih obravnavajo. Sicer bi bilo preveč, če bi trdila, da sem občutila, kaj je tisto, kar žrtve v resnici potrebujejo, toda mislim, da imam deloma prav. Ko sem vstopila v tiste dotrajane prostore ter ko sem ugotovila, da je njihova zasliševalnica preprosto pisarna, v katero se stekata dve stranski, in skozi katero prehaja (navkljub izvesku na vratih ne moti) veliko ljudi, sem menila, da je slabo poskrbljeno za žrtve in njihovo počutje. Toda med pogovorom, ko sem prvič pravzaprav obrnila vprašanje in pomislila, ali je mogoče preveč domačnosti napaka, sem ugotovila, da sem cel čas bila zelo pristranska. Razmišljala sem zgolj o mučnosti postopka, po svoje pomilovala žrtve in njihovo izkustvo, pri tem pa spregledala dejstvo, da gre za zelo resno obtožbo zoper storilca. In da policija pri prijavi ne sme delovati kot svetovalni center, temveč kot strokovna služba, ki bo zbrala dokaze in prijela storilca. Težko si je predstavljati to, ko bereš članke, toda ko spoznaš ljudi, ki po službeni dolžnosti opravljajo prijave posilstva, ugotoviš, da je zanje to postopek. Rutina v ne tako slabem pomenu. V pomenu, da se ne ozirajo na značilnosti dogodka (ali je bila žrtev pijana, kaj je bila oblečena, ali je poznala storilca že poprej), ter ne zastrašijo žrtve, in ne vrtajo vanjo, da bi izvedeli, ali je njena zgodba resnična. To vse prinesejo leta delovnih izkušenj.

9. Literatura

Anderson, Irina (1999) Characterological and Behavioral Blame in Conversations about Female and Male Rape. *Journal of Language and Social Psychology* (18), 377-394, <http://jls.sagepub.com/cgi/content/refs/18/4/377> (10.9.2006).

Bachman, Ronet (1998) The Factors Related to Rape Reporting Behavior and Arrest. New Evidence from the National Crime Victimization Survey. *Criminal Justice and Behavior* 25 (1), 8-29, <http://cjb.sagepub.com/cgi/content/refs/25/1/8> (10.9.2006).

Boškić, Ružica (1999) *Androcentrizem in posilstva*: diplomsko delo. Ljubljana: R. Boškić.

Bracewell, Wendy (2000) Rape in Kosovo: Masculinity and Serbian Nationalism. *Nations and Nationalism* 6 (4) 563-590, <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1354-5078.2000.00563.x?journalCode=nana#search=%22bracewell%20rape%20in%20kosovo%22> (10.9.2006).

Brownmiller, Susan (1988) *Proti naši volji: moški, ženske in posilstvo*. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije: Univerzitetna konferenca ZSMS.

Chiroiro, Patrick et al. (2004) Rape Myth Acceptance and Rape Proclivity. *Journal of Interpersonal Violence* 19 (4), 427-442, http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=PubMed&list_uids=15038883&dopt=Abstract, (17.9.2006)

Corbin R., William et al. (2001) The Role of Alcohol Expectancies and Alcohol Consumption Among Sexually Victimized and Nonvictimized College Women. *Journal of Interpersonal Violence* 16 (4) 297-311, <http://jiv.sagepub.com/cgi/content/abstract/16/4/297> (10.9.2006).

Ćimić, Esad (1995) Teže od smaknuća : skica sociologijskog promišljanja silovanja. *Društvena istraživanja* 4 (4/5), 679-701.

Dobnikar, Mojca (1997) Feministično socialno delo. *Delta* 3 (3-4), 117-130.

Dobnikar, Mojca (1991) Nasilje nad ženskami kot oblika socialne kontrole. *Časopis za kritiko znanosti* (136/137), 138-142.

Ekstrom, Simon (2003) Qualification and Disqualification in Rape Cases. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4 (2), 204-222.

Elklit, Ask (2002) Attitudes Towards Rape Victims an empirical study of the attitudes of Danish website visitors. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* (3), 73-83, http://www.voldtaegt.dk/i_attitudes.htm (17.9.2006).

Frese, Bettina, Moya, Miguel, Megias L., Jesus (2004) Social Perception of Rape: How Rape Myth Acceptance Modulates the Influence of Situational Factors. *Journal of Interpersonal Violence* 19(2), 143-161, <http://jiv.sagepub.com/cgi/content/abstract/19/2/143> (17.9.2006).

Geiger, Brenda, Fischer, Michael, Eshet, Yovav (2004) Date-Rape-Supporting and Victim-Blaming Attitudes Among High School Students in a Multiethnic Society: Israel. *Journal of Interpersonal Violence* 19(4), 406-426, <http://jiv.sagepub.com/cgi/content/short/19/4/406> (17.9.2006).

Hamby L., Sherry, Koss P., Mary (2003) Shades of Gray: A Qualitative Study of Terms Used in the Measurement of Sexual Victimization. *Psychology of Women Quarterly* 27 (3), 243-263, <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/1471-6402.00104?cookieSet=1&journalCode=pwqu#search=%22shades%20of%20gray%20study%20hamby%22> (10.9.2006).

Herman Judith Lewis et al. (1996) *Spolno nasilje: feministične raziskave za socialno delo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Howard, April et al. (2003) Counseling Services for Battered Women: A Comparison of Outcomes for Physical and Sexual Assault Survivors. *Journal of Interpersonal Violence* 18 (7), 717-734, <http://jiv.sagepub.com/cgi/content/refs/18/7/717> (10.9.2006).

Jordan, Jan (2002) Will any woman do? Police, gender and rape victims. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 25 (2), 319-344, <http://www.ingentaconnect.com/content/mcb/181/2002/00000025/00000002/art00006;jsessionid=5saol0rmtgmn4.alice> (17.9.2006)

Jordan, Jan (2001) Worlds Apart? Women, Rape and the Police Reporting Process. *The British Journal of Criminology* (41) 679-706, <http://bjc.oxfordjournals.org/cgi/content/short/41/4/679> (17.9.2006)

Kahn S., Arnold et al. (2003) Calling it rape: differences in experiences of women who do or do not label their sexual assault as rape. *Psychology of Women Quarterly* (27) 233-242, <http://www.ingentaconnect.com/content/bpl/pwqu/2003/00000027/00000003/art00005;jsessionid=375liggqepca.alice> (17.9.2006)

Kanduč, Zoran (1999) *Kriminologija: (stran)poti vede o (stran)poteh*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Kanduč, Zoran et al. (1998) *Spolnost, nasilje in pravo*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti: Urad za žensko politiko.

Kanduč, Zoran (1998) Spolno nasilje (posilstva): kriminološke in kazenskopravne perspektive. *Anthropos* (4-6) 187-195.

Kanduč, Zoran (1998) Žrtve, viktimizacije in viktimološke perspektive v optiki tranzicije iz moderne v po(zno)moderno družbo. V Zoran Kanduč (ur.) *Žrtve, viktimizacije in viktimološke perspektive*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Košiček, Marijan (1982) *Spolnost skozi stoletja: iskanje resnice v spolnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Kury, Helmut, Pagon, Milan in Lobnikar, Branko (2002) How are victims of (sexual) crimes seen: the problem of stigmatisation effects. V Pagon Milan (ur.) *Policing in Central and Eastern Europe*. Ljubljana: Fakulteta za Policijsko Varnostne Vede.

Kury, Helmut, Meško, Gorazd, Areh, Igor, Kajfež, Neda (2005) Spolne zlorabe mladih žensk – primerjava med Nemčijo in Slovenijo. V Gorazd Meško, Milan Pagon, Bojan Dobovšek (ur.) *Izzivi sodobnega varstvoslovja*. Ljubljana: Fakulteta za Policijsko Varnostne Vede.

Magid J., David et al. (2004) The Epidemiology of Female Rape Victims Who Seek Immediate Medical Care. *Journal of Interpersonal Violence* 19, 3-12, <http://jiv.sagepub.com/cgi/reprint/19/1/3.pdf#search=%22the%20epidemiology%20of%20female%20rape%20victims%22> (10.9.2006).

Meyers, Marian (1997) *News coverage of violence against women: engendering blame*. London: Thousand Oaks.

Miklič, Damjan (2002) *Žrtve spolnih dejanj o delu kriminalistov*: diplomsko delo. Ljubljana: D. Miklič.

Mitchell, Damon et al. (1999) Attributions of Victim Responsibility, Pleasure, and Trauma in Male Rape. *The Journal of Sex Research* 36 (4) 369-373.

Nikolić Ristanović, Vesna (1989) *Žene kao žrtve kriminaliteta*. Beograd: Naučna knjiga.

Orth, Ulrich, Maercker, Andreas (2004) Do Trials of Perpetrators Retraumatize Crime Victims? *Journal of Interpersonal Violence* (19), 212-227, <http://jiv.sagepub.com/cgi/content/refs/19/2/212> (10.9.2006).

Ranke Heinemann, Uta (1992) *Katoliška cerkev in spolnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Ruggiero, Guido (1988) *I confini dell'Eros: crimini sessuali e sessualita nella Venezia del Rinascimento (The boundaries of Eros)*. Venezia: Marsilio.

Schei, Berit et al. (2003) Adult victims of sexual assault: acute medical response and police reporting among women consulting a center for victims of sexual assault. *Acta Obstetricia Gynecologica Scandinavica* 82(8) 750-755,

http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=PubMed&list_uids=12848647&dopt=Abstract (10.9.2006).

Schuller A., Regina (2000) Police responses to sexual assault complaints: the role of perpetrator/complainant intoxication. *Law and Human Behavior* 24(5), 535-551, http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=PubMed&list_uids=11026210&dopt=Abstract (10.9.2006).

Simič, Vladimir (1998) Pravo v antiki. V *Uvod v pravno zgodovino*, Sergij Vilfan (ur.). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 24-30.

Slapar Tamara (1999) *Androcentrizem in spolno nasilje konec 20. stoletja*: diplomsko delo. Ljubljana: T. Slapar.

Šeparović, Zvonimir (1998) *Viktimologija : studije o žrtvama*. Zagreb, Informator.

Temkin, Jennifer (1999) Reporting Rape in London: A Qualitative Study. *The Howard Journal of Criminal Justice* 38 (1) 17-41, <http://www.ingentaconnect.com/content/bpl/hojo/1999/00000038/00000001/art00114> (10.9.2006).

Tiganj, Anisa (2002) *Doseg feministične kritike mednarodnega prava*: diplomsko delo. Ljubljana: A. Tiganj.

Treggiari, Susan (2002) *Roman marriage: iusti coniuges from the time of Cicero to the time of Ulpian*. Oxford: Clarendon Press, New York: Oxford University Press.

Vilić, Rujana (1993) *Spolnost, nasilje in hierarhija med spoloma*: diplomsko delo. Ljubljana: R. Vilić.